

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Igaz beszéd.

Motto: „Mi teljesen meg vagyunk győződve arról, hogy szegényeink egytől egyig — valláskülönbség nélkül — azt mondanák azoknak szemébe, kik tőlünk féltének veszendő lelkeket, hogy veszendő testök és lelkök már rég elveszett volna, ha csak azok volnának városunkban, kik a veszendő lelkek miatt riadót fújnak, de az üres hangon túl semmi egyéb nem érzik magokat indítatva.*

Dr. Wolafka Nándor.*

Igaz beszéd volt az is, mit a református közszellemről e helyen a napokban irtam. Az az emésztő tűz, mely bennem olthatatlan lángokkal lobog s tollam hegyéről ottan-ottan akaratom ellenére is kisúgárzik; az a búsító aggodalom, mely mint sebzett vadat a fájdalom álmaimból is felver s zaklat és hajt ellenállhatatlan erővel valahányszor egyházi életünk egén vészcsillagokat látok; hitem, mely annyi felettem átzúgott viharban megtartott; szívem, eszem, akaratom s a bennem nem egyszer tehetetlenül vergődő, de — merem mondani — mindig csak nemes szenvedelem, szóval: mindaz, mi emberré tesz, azt sugja nekem, hogy igazat irtam.

Atalában nem is mondom, hogy meg nem értettek. Búsuló lelkem vészkiáltását egyházi lapjaink visszaekhozzák s közlelről-távolról hallom a biztató szót: „*tartsd meg azt, a mi nálad vagy*“ s ha tán rögs, ha tán tövisekkel beszórt is, meg ne állj gyáván a félúton! Fogadják az illetők köszönetemet; jól esik ez nekem, nem magamért, hanem a szent ügyért, melynek, habár gyarló, de tántoríthatatlan katonája vagyok s maradok utolsó lehelletemig.

Ámde voltak olyanok is, a kik félreértettek... meg is gyanúsítottak s ellenem haraggal fordultak. Ezt meg igazán sajnálom; mert én — ismét mondom — csak igazat irtam. A kétszerkettő

* E szavakat a debreczeni „Szent-Vince Egyesület“ 1899. évi működéséről szóló éppen most megjelent „Évi jelentéséből“ vettük ki. Különben felette érdekes ez a beszéd egészében is.

mindig csak — 4 marad, akár tetszik az nekünk, akár nem; mert ez a fogalom azok közzé a logikai és lélektani első fogalmak közzé tartozik, melyek az ember lelke belsejében végbemenő fejlődésnek alávetve nincsenek. A honnan, ha én néma maradok is, mint a sphinx, kiáltanak vala helyettem a számok, a statisztikai adatok s azok a reánk nézve könnyen végzetesekké válható tények, melyek nemcsak nálunk Magyarországon, hanem széles e világon mindenütt arról tanuskodnak, hogy a romanizmus szakadatlanul dolgozik s polyp-karjaival ragad meg minden, szerinte természetesen „veszendő lelket“, kihez csak hozzá férközhetik. Majd mindjárt kimutatom, hogy ezt más országban élő protestáns hitrokonaink is elismerik. Magunkra nézve csak annyit mondok itt: ne felejtjük, hogy volt már Magyarországon valamikor ellenreformáció s Bölcs Salamon szerint: „*a mi volt, ugyanazon, a mi ezután is leszen.*“

Nekem pedig úgy látszik, mintha a mostani jelek e szomorú „ezután“ félelmetes közellétére mutatnának. S előttem, ki viszonyainkat 15 esztendeig kint az élet nagy iskolájában tanultam megismerni s a kinek ez idő alatt bő alkalmam volt közvetlen tapasztalatból látni, mennyire megsokasodtak bajaink még ott is, hol híveink az évről-évre progressive növekedő közterhek súlya alatt végképpen el nem erőtelenedtek; reám nézve, kinek sorsom örökös küzdelem vala s nap-nap után ott állottam a tűzvonalban, viaskodva a kisértetekkel, melyek híveimet nem egyszer kemény próbára tették: tulajdonképpen „Veridicus“ semmi újat nem mond, midőn örömtelen viszonyaink ecsetelése közben a jelent oly végtelenül borúsna festi. Régen tudom s néhány esztendő óta elég sűrűn megjelent különböző cikkeimben részletesen el is mondtam. Tudják, jól ismerik ezt lelkész-társaink is. De azt már egyikönk sem merné

állítani, hogy ez a *jelen*, a fenforgó s mindnyájunkkal közös nehéz viszonyok dacára is, róm. kath. atyánkfiainknál „rózsaszínűbb“ ne volna, mint nálunk reformátusoknál. Bizony . . . bizony „rózsaszínűbb“ ! Már csak azért is, mert anyagi erőben velök nem mérkőzhetünk s mert, amint éppen „Veridicus“ mondja: „hiában proklamálták nálunk a vallásegyenlőséget, csak uralkodó vallás a romanismus s míg az marad, ott úszik hajója a felszínen s a bennülök arany hálóval halásznak.“

Igen! halásznak! Veled mondom én is „Veridicus“ barátom s hogy baj ne volna? alig hiszed azt jó magad is, mert mikor együtt beszélgetünk, desperálsz, csüggedszel s keserű mosolylyal kételkedve tekintesz rám, ki még mindig tudok hinni, reményleni s bízni abba a református közszellemben, mely ha a Krisztus lelke által megmozdúl, szét fogja szakgatni bizonyára azokat a hitvány „arany hálókat“. És ha talán utolsó találkozásunk óta mégis kételkednél abban, hogy baj van, ime ide iktatom a német protestánsok egyik legkitünőbb közlönyének, a „Hamburger Nachrichten“-nek következő tanulságos sorait: „A katolikus egyház megnyugvással pillanthat vissza a 19-ik századra. Ezzel a századdal megszűnt Németországban a római császárság; vele tűnt el az egyházi fejedelmek hatalma is; manapság az új német birodalomban, teljesen megváltozott formában ugyan, de mégis talán sokkal nagyobb a klerikálisok befolyása, mint volt valaha. Még a forradalmak bölcsojében, Franciaországban is a katolikus egyház javára billen a mérleg. Az igaz, hogy hivatalosan nem ragadta még magához a klerikális törekvés a hatalmat, de senki sem tagadhatja, hogy már is óriási mértékben uralkodik Franciaország nyilvános életében. Mostanáig csak a világiállásra való tekintet tartotta fent a kormányt; a világiállás után tarthatja-e magát? Ausztriában a klerikalismusé a hatalom, mely a Habsburgok alatt különben is — egy megszakítást leszámítva — hagyományos. A legújabb idők antiklerikális mozgalma a „Los von Rom“ áramlat, melytől sok sanguinicus oly nagyot várt levegővagdolásnak bizonyult. Különösen megnyugtató lehet azután a katolikus egyházra nézve az Európán kívüli földrészeken elért eredmény. Propagandája kitünő, missiói soha nem látott virágzásnak indultak. De mindenekeelőtt az Egyesült Államokban nagyban terjedt katolicismus lehet nagy vigasztalására a katolikus egyháznak. Akárminő állást foglaljunk is el a katolikus egyházzal szemben, megerősödött, gyarapodott hatalmi állása oly tény, melylyel számolnunk kell.“

Ebben a cikkben ugyan Magyarországról külön nincsen szó s természetesen nincs Debrecenről sem; de azt „Veridicus“ éppen olyan jól tudja, mint e sorok írója, hogy nálunk az eredmény a protestantismusra nézve még elszomorítóbb. Hiába a klerikális-tagadás; folyik a hajsza ellenünk mindenütt s kezet kell fogunk mindnyájunknak, mert különben az egykor dús termést adott mezőkön maholnap sirva tallóznak.

Egyik az erdélyi viszonyokkal ismeretes előkelő állású hitsorsosunk írja hozzám a következőket: „Nro 1. a nagy-szebeni zárdában még a Wolafka-féle tanítónőképzőnél is gyengébb szervezetű tanítónőképző intézetben erdélyi ref. papok és tanítók gyermekei tanulnak. Az ottani igazgató kérelmére írásban kiadott nyilatkozattal engedték meg ezek a protestáns — recte ev. ref. — belső emberek, hogy gyermekeik a képzőben a róm. kath. vallást tanulják. Nro 2. Majláth püspök sepsi-szentgyörgyi látogatása alkalmával a háromszéki fiú-szeretetház növendékei (több a református, mint a más vallású!) nemcsak kézcsókra járultak és térdepeltek, de mindannyiszor a 7 szentséget vallották a püspök előtt hitők alapjának. Nro 3. Kézdi-Vásárhelyen az ottani leányárvaházban a legszemérmertlenebb módon folyik a térítés. Pár éve B. Szentkereszti Stephánia beköltözött az árvaházba. A legnagyobb-részt ev. ref. gyermekekkel betöltött árvaházban díszes róm. kath. kápolnát állított a nemes bárónő. A gyermekek ágya felett szent kép, olvasó; térdepelnek és minden nagy katolikus ünnepen résztvesznek. Nro 4. A nagyszebeni Theréziánium, az ország ezen legrégebbi árvaháza hagyományos hűséggel, kitartással valósítja meg alapítója intenióit. Nevelik az ev. ref. szülők gyermekeit a róm. kath. hitre s az intézet fennállása óta nagy és tekintélyes számú ev. ref. fiú és leány gyermeket neveltek már fel. És ez a munka folyik csendesén, feltűnés nélkül ugy itt, mint a gyulafehérvári zárdában is.

Igy van ez az egész Erdélyben — végzi tisztelt értesítőm — minden róm. kath. zárda egy-egy térítő hely s az az egy bizonyos, hogy „az erdélyi püspök“ nagyobb erővel, szívósabb kitartással s nagyobb eredménnyel folytatja ezt a munkát, mint elődei“.

S most jöjjünk közelebb. Nagyváradról jelenti egyik lelkész társunk: „a napokban volt nálam kitérés végett egy leány, a ki azért lett pápistává, mert már anyja is elhagyta a református vallást. Arra a kérdésemre, hogy anyja miért lett pápistává, a tanuk jelenlétében őszintén bevallotta, hogy azért, mert az apácáktól havonként 2 frt segélyben részesül. Gyakori az is, hogy családos

emberek azért lesznek hitehagyottakká, mert gyermekeik neveltetésére nyernek kedvező kilátásokat. Erre nézve eszembe jut éppen Hollósi Béla közkórházi hivatalnok 1898. évről és egy G. Szabó Imre nevű kézbesítő, ki miután a kilátásba helyezett pompás ígéretek be nem váltották, a múlt évben visszatért egyházunkba. Ez is csak pár példa a sokból. A gazdag püspökségtől és káptalantól nyerendő szolgálai és más egyéb alkalmazások szintén nagyon sokszor okai a vallásváltogatásnak. S ez nemcsak a szegényebb, de intelligens egyéneknél is előfordul. Így felemlíték egy Bereczky Gábor nevű nőtlen gazdatisztet, ki ilyen ok miatt lett katolikussá. S ha mindezek mellett a különböző róm. kath. jellegű jótékony intézeteket, minők: az „Erzsébet Árvaház“ „Koldus ápoloda“ stb. elképzeled, fogalmat alkothatsz arra nézve, hogy hány és hány eszköz áll a pápisták rendelkezésére, hogy nyomott viszonyok között élő hiveinket saját aklokba tereljék. Rossz időket élünk s csak az elfogultság mondhatja valóban, hogy nincs baj, mert szemmel látható, hogy az egész vonalon hajsza folyik ellenünk. Itt nálunk az év első hónapjában 12 egyént veszített egyházunk. De a térítést nagyon ügyesen csinálják és a hithagyók már előre úgy vannak megdolgozva, hogy legtöbb esetben a vallásváltogatás valódi okát elhallgatják“.

Igazsága van tisztelt barátunknak; „a térítést nagyon ügyesen csinálják“! A legtöbbször maga a plébános nem is áll oda az előtérbe. Vannak közegei, a kik foglalnak; aztán vannak, a kik végrehajtanak s vannak ismét, a kik, ha kell, vezekelni is tudnak. De ha a látszattal meg nem elégedve, a tények szövedékeibe mélyebben bepillantunk s keressük azt a „primus motor“-t, mely túl a látszaton a suhogót és a gyeplő szárnyait kezeiben tartja, végre is rá kell jönnünk, hogy egy rendszeresen szervezett s olyan klerikális propagandával van dolgunk, mely napról napra előrenyomul s gyakran alig elérhető agyafurtsággal biztosítja érdekeit még ott is, hol ha nyíltan sorompóba lépne, a kidobott hurok csakhamar saját nyakára kerülne.

Már én rég figyelemmel kísérem ennek a középkori kísértetnek kezejarását. Jelentkezett Püspökladányban is. Kezdte azon, hogy hiveit egy „Katholikus kör“-ben egyesítette, hova lap se járhat más, hanem csak az, melyet a nagy-lukú censura rostája el nem ejtett. Mikor a plébánost meginterpelláltam s türelmem végére s a komoly következményekre figyelmeztettem, a felelet ez volt: „én barátom semmit sem tudtam az egész mozgalomról; a káplánom csinálta a hátam megett; de most már ellene nem

tehetek semmit, mert rossz néven vennék Egerben“. Alig telt el néhány hónap, ugyanitt „Mária egyesület“ alakult, hogy ha már a „Katholikus kör“-ben össze vannak terelve a férfiak, egy másik szövetkezésben meg tömörüljenek az asszonyok. És a plébános ismét nem volt látható sehol . . . Pilátusként mosta kezeit, mert hiszen ezt a „Mária Egyesület“-et meg „egy buzgó katolika nő létesítette“. És így tovább.

Alig gondolná az ember, mennyire benyúl kál ez a propaganda társadalmi s közéletünk minden legkisebb zugába. Missionáriusai — nők és férfiak vegyesen — ott vannak mindenütt körülöttünk s a hol a vándor jezsuita prédikátorok nem segítenek, akcióba lépnek amazok s egyik leteszi a kautiót a katolikus sajtó számára; a másik állását, társadalmi befolyását veti a latba s „folyik a hajsza ellenünk az egész vonalon“.

Ismerek Debrecen vidékén egy családot; kálvinista volt tizedízigen s alig telt el vasárnap, hogy apraja, nagyja templomunkban, ne lett volna. A minap a községben járván, hallom, hogy a család katolizált. Utána jártam a dolognak s kitünt, hogy a boldogtalan apát vasúti portássággal biztatták meg, de csak azon feltétel alatt, ha az egész család katolizál. És katolizált 5-öd magával! Hogy ki volt a kísértő? azt nem lehetne bebizonyítani; sokkal több esze van ennek a propagandának, semhogy egy könnyen tetten érresse magát. Annyit azonban mondhatok, hogy ismét nem a plébános áll előtérben . . . De az bizonyos, hogy *valaki* áll s most ismét egy másik református család után leselkedik. Átalában egész közéletünk alá van aknázva s mikor Ugron Gábor et Comp. a szegény (!) katolikusok üldözése felett hullatják kövér könyüiket, igazán zavarba jön az ember, hogy bosszankodjék-e vagy keseregjen!?

Ime „Veridicus“ szerint így leve az én „elefantom szűnyoggá“! Vagy talán Debrecenben csakugyan nincs baj? Bár ne volna . . . hadd látnék rémképeket csak én, meg azok, kik a katolikus propaganda viselt dolgait úton-útfélen tárgyalják. Valóban bárhonnan inkább vártam a cáfolást, csak onnan nem, a honnan jött, mert hiszen semmi sem volt tölem távolabb, mint az a szándék, hogy a statisztikáért a felelősséget a lelkészekre hárítsam. Magam is lelkész voltam 15 esztendeig; annak is tartom magam, míg élek s mindenki tudja jól felőlem, hogy ki merem mondani nyíltan, a mi szivemen fekszik. Nincs semmi privát okom, hogy valamit elhallgassak és ha volna is, az nem eshetik a serpenyőbe. Ilyen előzmények után, mikor közügyeinkről van szó, mint férfiu, joggal várhatom

meg, hogy intentióim nemes voltában senki ne kételkedjék s legkevésbé sem legesítsék aktiómat azok, kiknek nagy munkáját s munkájok értékét — mondhatom — nálam senki jobban becsülni nem tudja! De én láncra verem indulataimat s egyházam iránt sokkal nagyobb bennem a szeretet, semhogy ezúttal a vett sebet el ne hordozzam. Hiszem: eljön az idő, mikor azok is megértene, a kik most félreértettek. Egyházi közügyeinkhez pedig hozzászólani minden egyháztagnak joga van.

Nagyváradon ez év 1-ső havában a kitértek száma 12, Debrecenben 9. Mi hát az oka? Én is rámutatok, de csak futólag.

Miért tagadnánk, a debreceni „Szent Vince Egylet“ nem egyéb, mint proselita-fogdosó „arany háló“. Fonta s kezeli ügyesen a „választott püspök“ ur. És abba a hálóba nemcsak elkényszeredett bakfischek s szedett vett csukácskák kerülnek be, hanem bizony fennakadtak már abban többen az egyesület tisztikara, illetőleg a „gondozó vagy működő tagok“ sorából is. Megvallom azonban, hogy a „Veridicus“ szűnyogjáról egy kis tréfás legyeskedés vonja magára figyelmemet. Ugyanis előttem fekszik a „Szent Vince Egyesület“ múlt évi jelentése. Ebből vettem fent olvasható mottómat is. Micsoda sokat mondó, grandiaeus ennek már az elnöki megnyitója is! Címe: „A veszendő embertársak érdekében!“ S ezeket „*hinni*“ (hogyan? „Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus habet, ut teneat *fidem catholicam*“). Nemde?) türni, bízni tanítja nem üres frázisokkal, hanem áldozatkész jótéteményekkel“. Igazán úgy érzi az ember, hogy a kalap a fején önkénytelenül emelkedik . . . Az illet már magam is szeretem, csak a reklam maradna el. De lássuk az összesített kimutatást „a 4 egyesületi év működéséről“. Négy évi tiszta bevétel = 5532 forint és 08 krajcár. Négy évi tiszta kiadás = 4008 frt és 85 krajcár. Átvitel az 1900-ik évre = 1523 frt és 23 krajcár. Négy év alatt segélyben részesült összesen = 1088 felnőtt egyén és 849 gyermek. Együtt: 1937. Már most ha az összes kiadást ezzel az utolsó számmal elosztjuk, esik egy-egy „veszendő lélekre“ 2.69 = két forint és hatvankilenc krajcár. Nohát ez nem valami drága munka. Én ugyan a jótékonyság értékét nem az összeg nagyságától teszem függővé, mert hiszen a szegény özvegy fillére kedvesebb az Ur előtt a farizeus aranyánál; de itt kénytelen vagyok ezt is felemlíteni, mert előttem ez is csak azt bizonyítja, hogy minden egyéb „frázis“ . . . a *hinni*-tanítás . . . az itt a földolog.

Hogy nincs beismerve? Természetesen! Még csak az kellene . . . itt Debrecenben . . .

holott, a mint fentebb láttuk, másutt is nagy politikával foly a téritgetés. Do már jól tudjuk („Veridicus“ is tudja), hogy miben utaznak odaát. Most azonban ezt a kérdést tovább nem feszegetem. Majd sor kerül még erre is. Ha azonban az elnöki megnyitó „riadó fúvása“ s az „üres hang“ emlegetése netalán csekélységet tisztelte volna meg, arra feleletül csak ennyit: legyen meggyőződve mindenki, a kit illet, hogy én lelkész-koromban nemcsak a „riadó fúvását“ tanultam meg, hanem azonkívül azt is, hogy a Krisztus nevével s az evangéliumi hiten alapuló áldozatkészség erejével miként lehet falhoz szorítani a középkor sírjaiból kikelt kísértő szellemeket. Igaz, hogy e tudományomat nem örömet használtam soha, de annyi bizonyos, hogy nem is felejtettem el. Tarthat felőlem bárki bármit, az az igaz, hogy én a harcot más felekezetbeliekkel soha nem kerestem; felőlem ugyan békében élhettek, de viszont ha azt vettem észre, hogy híveimet háborgatják, akkor a körmök hegyére koppantottam. Már nekem ez a természetem, vagy ha úgy tetszik, eredendő bünöm.

Ha hát kétségtelenül megvan a baj, az a kérdés, hogy mimódon segítsünk rajta? Megmondtam. *Teremtsünk református közszellemet*. Hogy mi ez? Egy történeti adomával világosítom meg, melyet éppen „Veridicus“-tól tanultam. Mikor Debrecenben a katolikus egyház megalakult s plébánost kapott, egy félév múlva erre a jámbor plébánosra a váradi püspök keményen ráírt, hogy 3 nap alatt jelentést tegyen eddigi hallgatása okáról s arról, hogy fél esztendő óta mit csinált az eretnekek között? S a plébános alázatos jelentését így kezdte: „Eminentias Uram! az az ezer szerencse, hogy még eddig magam is közzéjök nem állottam“. Nohát ez az a református közszellem, mely hitdolgában megragad, hódít, lebilincsel, cselekszik és nem alkuszik soha.

Ennek megteremtésére azonban ismét és százszor mondom, hogy a lelkész magábanvéve nem elég. Mert hogy miről álmodozik a romanizmus, azt elég vakmerő nyíltsággal hirdeti *Manning* bibornok: „Nemsokára — ugymond — új rend, új katolikus világ fog keletkezni . . . új európai rend, új határokkal, új királyi palotákkal, új hatalmakkal, új dynastiákkal — *Péter széke körül*; és a pápáknak béke hagyatik s ezek az ő suprematiájokban új viszonyba fognak lépni az új világgal a törvények alapján, melyek változhatatlanok, mint az évszakok egymásra következése és mint a tengerapály és a tengerdagály. Mi a forradalmaktól sem nem félünk, sem meg nem semmisítettünk“. S mind-

ezekhez hozzáteszi *Moulart*: „Szabad nekünk ezen nagy események eljövételét óhajtani és előre megjövendőlni“.*

Nohát ezzel a merész, harcias katolikus szellemmel szemben olyan református közszellemre van szükségünk, melyet a lelkész egymagában nem teremthet meg soha. Igen! Szükség van e munkában ö reá is. Az Írásban kijelentett törvénynek ő az Istentől rendelt sáfára, de a miben a református egyház minden más egyháztól különbözik, t. i. az a nagy következetesség és energia, melylyel elveit az egyházi élet egész vonalán érvényre juttatja, ez nem ő tőle függ egyedül. Itt már másokra kell támaszkodnia, hogy kikre? arra példát adott Kálvin maga a *presbiteri alkotmányformában*. Ez volt az, a minek hatása alatt, mint *Müller* mondja *Genf* és környéke a zabolátlanság posványából Isten szent lakóhelyévé vált. Ettől váro én is a református közszellem ujjaszületését a népben. Csakhogy mikor presbitereket választunk, a buzgó egyházas érzület legyen előttünk a szempont és semmi más.

A honnan két dolgot tartok feltétlenül szükségesnek, u. m. 1-ször a lelkészek szaporítását más nagyobb egyházakban is, de itt Debrecenben is. Sajnálom, hogy éppen ebben a kérdésben értettek talán félre némelyek. Legyünk igazságosak. Mostani viszonyaink között kevés ide 6 lelképásztor. Gondoskodni kell többről, már akár önálló lelkési állomások, akár állandó káplánságok kreálásával. Legalább 6 ilyen állomásra van még szükségünk. Nézetem szerint nem is áll ennek az útjában semmi komolyabb akadály. Ha tán az anyagi erő hiányoznék, meg kell az egyháztagnak, meg kell *bennünket* jobban adóztatni. A mint tudom, jelenleg az egyházi adókulcs ez: a) személyes adó 50 kr., b) az állami egyenes adó 3%-ka s c) a közalapi illeték. Ezen kulcs szerint én reám p. o. évenként alig fog esni 2 forint, holott, míg lelkész voltam (méltónak azt tartván, hogy egyházam fentartásához én is mindig úgy hozzájáruljak, mint az állami hivatalnok az állam fentartásához), fizettem: a) 30 liter búzát, b) 30 liter árpát, c) az állami adómnak 18%-át s míg gyermekem tanköteles volt, tandíj címen ezeken felül fizettem 2 frt 75 krt. Ez évenként felment 14—16 frtra. A debreceni egyháztagnak is bizvást elvállalhatják egyenes adójoknak p. o. 12—14 percentjét. Ennyit az egyháztagnak, a mint tudom Hajdúvármegye minden egyházközségében fizetnek. Nem is említve azon szatmári, szabolcsi, bihari stb. vármegyei szegény kis egyházakat, melyekben

az egyházi teher sokszor bizony az állami adót is haladja. Vajjon debreceni híveinkben nem volna annyi áldozatkészség, mint a vidéki reformátusokban!? Én ezt nem gondolnám. Ez egyház ősei megtették a magok kötelességét, de ma már pusztán a múlt fundatióira támaszkodni nem elég.

Szükségesnek tartom 2-szor, hogy a presbiteriumok ne csak az anyagiakkal foglalkozzanak sem itt Debrecenben, sem másutt, hanem vonassanak be az erkölcsi és belső munka körébe is, legyenek a lelkészeknek munkatársai, hiszen fentebb rámutattam, hogy bizonyos aktióknál a hívekre támaszkodnak a római katolikus plébánosok is. S mi türes-tagadás benne, a laicus ember fellépésének, főleg ott, a hol a hívek megtartásáról, vagy kitérítéséről (ez utóbbit nem magunkra értem, a lélekalászat nem a mi kenyerünk) van szó, rendesen nagyobb hatása van, mint a lelkészének, kiről úgy vélekednek sokan, hogy csak azért beszél, mert pap.

Ha ez meglesz, akkor meglesz a református közszellem is, feltéve természetesen azt, hogy az egyházból minden politikát kizárunk. Tudva van felőlem, hogy e tekintetben mi a nézetem. A mit erről a kérdéstről 1898 elején megírtam, állom ma is. De elvem az, hogy valamiképpen az Isten házában pártpolitikai különbség nélkül egyek vagyunk, legyünk egyek az Isten anyaszentegyházának az építésében is. A pap pap és nem politikus. De a presbiter se hagyja magát pártpolitikai szempontok által irányíthatni soha, mikor az egyházi tanácssterembe belép, akkor aztán lesznek egészséges viszonyok.

Hogy aztán a Krisztus evangéliumának a kultuszát ápolnunk kell (így írja Sz. F. a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“-ban), arról nem is szólok, mert ez egyfelől magától érthető alapfeltétel, másfelől, mert sokkal jobbat teszek fel minden lelkészársamról, semhogy őket ennek elhanyagolásával vádolni merném. Az bizonyos, hogy minden fogyatkozásaink dacára is sokkal jobban ápoljuk azt, mint ápolták és ápolják a római katolikusok . . . s mégis elkövetkezett Pázmán Péter s elkövetkeztek manapság az ő hirhedt utódai. Valami más egyébről is kell gondoskodnunk.

Debrecen, 1900. február 10.

Eröss Lajos.

Az énekes könyv.

II.

Ha már az eddigi munkálatok eredményét akarjuk méltatni: e részben minden attól függ, hogy az eredmény megítélésében milyen szempontok vezérelnek. Részemről kívántam volna, hogy a Zsoltárok átalakítására kevesebb, ellenben új énekek készítésére nagyobb

* Kirchenpolitik etc. 1899. v. H. Ebeling 48. l.

súly fektetessék s meg is mondom az okát, hogy miért? Nem szükséges becsmérlnünk a Zsoltárok könyvének sem kánoni tekintélyét, sem valódi belső értékét, de világos, hogy valamint az egész ó-szövetségi szentiratgyűjtemény, úgy a Zsoltárok könyve is csak előképe annak a tökéletesebb vallásnak, mit az új-szövetségi írásoknak köszönhetünk. Megelégedhetnénk tehát annyival, hogy a Zsoltárok könyvéből az igazán értékest, a keresztyén vallás tanításaival megegyezőt, inkább változtatás nélkül, mert hiszen a mi a Zsoltárokból igazán szép, az a szívekbe és lelkekbe már úgy is kimozdíthatatlanul beszállásolta magát, akár némi csekély változtatással — a mennyire t. i. a mai fejlettebb nyelv kívánja — megtartanám a jövő kor számára; ellenben mindazt, a mi ellenkezésben áll a keresztyén vallás lelkével, törölném, kihagynám kérlelhetetlenül!

Bámúlatra méltó hazai reformátoraink bölcsessége és találékonysága, melylyel engesztelhetetlen ellenségünknek, az üldözés legborzasztóbb nemeitől vissza nem riadó katholicismusnak minden ellenséges törekvését sikertelenné tudták tenni egyebek között ama bölcs eljárásuk által, hogy hazai nyelven adták híveink kezeibe Szent Dávid zsoltárait. Mert az a sok mindenféle ellenség, kik ellen Szent Dávid az ő zsoltáiraiban isteni gyámolítást kért, éppen úgy feltámadt és tört a mi egyházunk megrontására s mert a mi hitsorsosainknak az ezer meg ezer üldöző és sértegető ellenség közepett elválaszthatatlanul szívökhöz, lelkökhöz forrottak az üldözött Dávid énekei: nem csekély érdeme volt ennek abban, hogy a 17-ik és 18-ik század borzalmi a hazai protestantismust meg nem ölhatték!

Ezekből azonban nem következik az, hogy a mi szükséges és hasznos volt az említett gyászos korszak viszonyai között, éppen oly szükséges és hasznos legyen mai napság is! Ellenkezéleg: a vallásos életre nézve felettebb kártékony lenne tápot adni a felekezetiünk számbeli nagy többségénél uralkodó azon nézetnek, mely a Zsoltárokat — mint kiváló, egyetlen tekintélyt — minden egyéb éneknek felibe emeli! Mert a ki állandóan figyelemmel kísérhette, nem fogja tagadni, hogy a mi feleink — a nagy többséget értem — még ma is az olyan Zsoltárokat éneklék legnagyobb melegséggel és buzgósággal, melyekben Szent Dávid ellenségeinek megrontását kérte az Urtól. S ime! ez a jelenség az, mit én vallásunk lelkével összeegyeztetni nem tudok; ez a tapasztalás teszi kötelességünké, hogy a szívek és lelkek érzéseit és gondolatait helyesebb út felé irányítani el ne mulasszuk!

Eltékintve attól, hogy vallásunk szerzője az ellenség iránt is szeretetet parancsol, a gyűlöletet és átkozódást pedig feltétlenül elítéli és kárhooztatja, midőn e mai békességes korban élő hitsorsosunk a Zsoltárok szerinti ellenségek ellen énekel: majdnem bizonyos, hogy ez ellenségek alatt leginkább haragosait érti, vagy azokat, kiket tulajdonképpen ő maga sértett meg s háborított fel szeretetlensége vagy igaztalansága által; ellenben a keresztyén embernek valódi ellenségeire, t. i. a bűnök légióira, a melyek ellen kellene küzdenie megszűnés nélkül, alig-alig gondol! Ha tehát ama részletek, — a milyenek p. o. a 3., 9., 11., 18., 22., 32., 35., 55., 69., 109., 119., 144-ik stb. Zsoltárokból bőséges mértékben feltalálhatók — a további használatból ki nem küszöböltetnek s a jóságos Isten ezután is, mint egy *kérlelhetetlen, bosszúálló hatalom* fog állani a hívek előtt: nem természetes következménye lesz-e ennek, hogy a *keresztyéni megbocsátás, az engedelkenység, az atyafiúi szeretet* helyett a *harag-*

tartás, a bosszúállás, a szeretetlenség fogja a szíveket uralni és elfoglalni?!

Ily szempontból tekintve a dolgot, csak sajnálnunk lehet, ha a munkások legerősebbjei, kik mind tartalom, mind költői forma tekintetében a legszebb eredménynyel munkálhatnának közre vallásunk alap-elvein épülő s azoknak megfelelő eredeti énekek szerzése által: egész erejüket arra vesztegetik, hogy a Zsoltárok könyve legyen egészben átalakítva. Áldatlan munka ez, mert a melyik Zsoltárban nincs vallásos tartalom s a szöveghez való hű ragaszkodás miatt csak arról szabad énekelni, s mit az illető Zsoltár tartalmaz: a legköltőibb nyelvezet sem tud ott élvezhetőt teremteni!

Énekes könyvünk hiányainak számbavételénél lehetetlen fel nem tűnni annak, hogy p. o. alkalmi énekeink vagy teljesen hiányzanak, vagy a lehető legfogyatékosabban vannak képviselve (farsangban, bójtben — majd 3 havi idő — alig tudunk mit énekelni), de ha a vallásunk alapelveit képező tárgyakra és igazságokra is gondolunk: ekkor fog egész sivárságában énekes könyvünk szegénysége előttünk állani.

Azok a tanítások, melyek a hegyi predikációban foglaltatnak s melyek vallásunk igazi lelkét képezik, nem találunk olyan vállalkozóra, ki költői tehetségével a páratlan becsű ének-cyclust előállítaná s megfelelő ruhába öltöztetné! Hol vannak az énekek, melyeket énekelhetnének azok, kiket Pál apostol a Rómaiakhoz írt levél I. r. 29—31. verseiben elősorol, vagy a *testnek cselekedeteit és a léleknek gyümölcseit*, melyek a Gal. küldött levél 5-ik részében felemlítettnek, nem lenne érdemes oly énekekbe foglalni, melyek aztán az említett tárgyak felől tartott egyházi beszédek hatását nem megkétszerezni, de megszázaszorozni is képesek lehetnének?!

Azt hiszem nyilván állhat előttünk, hogy ha mind-ezen vallásos tárgyakat fel nem öleli az új énekes könyv, akkor a munkálatnak legszükségesebb részét beláthatlan időkre odázzuk el; ellenben sovány kárpótlásul kénytelenek leszünk megelégedni annyival, hogy valamennyi Zsoltár (tehát az olyanok is, melyekben a keresztyén vallás lelkének nyoma sincsen) költői nyelvre átalakítva, birtokunkban leend! Ugyan kit fog kielégíteni az ilyen kárpótlás?!

III.

A megjelent Zsoltár-fordításokat illetőleg — ha például a VI-ik füzet tartalmát tekintem — nem tagadhatom, hogy vannak benne olyanok, a melyek ellen kifogás alig tehető; ilyenekül említem fel a 12., 19., 111-ik zsoltárokat. A többi zsoltárokból azonban bizonyára sok még az olyan kifejezés, a mi túlságosan idegen és nehéz értelmű lehet egyszerű falusiak előtt! „Elbizva dül így az erőszak lelke“ (X. zs.), „A bűnösök is hozzátérve lássák“ (XIV. zsolt.), „Gondján nyugszik minden élet“ (XXXVI. zs.), „Reszket szívem fájdalom bennem“ (LV. zsolt., jobban mondva talán: reszket a szív a kintől bennem), „Nyüzsgő zsvaj“, „És megállok tisztémért“ (LXXV. zs.), „Szoros övben roppan csontja“ (CIX. zs.) és több ily kifejezések alig ösmeretesek, alig érthetők a hívek többségénél!

Általában véve az idegen és feltűnő kifejezéseket: nem szabad elfelejtenünk, hogy igen sok azok közül majd kifogástalanná válik a használat és megszokás által, legalább nekem ezt saját tapasztalásom bizonyítja. Mert a régebbi időkben, látva, hogy egész egyházmegyék akadnak, melyeknek papsága közül egyetlen munkatárs sem ajánlkozik — én is odaszegődtem kötelességérzet-

ből — a versfaragók rendébe. Több héten át foglalkoztam énekek készítésével s mondhatom oly sikeresen (t. i. saját ítéletem szerint), hogy készítményeimnél szebb, melegebb, lelkesítőbb énekeket nem is képzeltem a világon! Történt pedig, hogy beküldvén verseimet a bizottsági elnökséghez, huzamos idő múlt el a közlés előtt, elannyira, hogy én már elfelejtkeztem rólok, mintha nem is tudtam volna arról, hogy valaha énekeket is irtam! Mikor aztán sok idő múlva szerzeményeim egyike megjelent s vele a füzetnek valamelyikében összetaláltam: olyan idegennek tűnt fel előttem, hogy eszembe se jutott a szerzőség érdemeit magamnak vindicalni, mert úgy tetszett, mintha Szibériának vagy a sarkvidékeknek hideg fúvalma csapott volna reám az ének sorai közül! Kétségtelen tehát előttem, hogy ha az idegenséget enyhíteni fogja a megösmérés, a szokatlanságot megszüntetendő a megszokás: egészen más kinézésük és hatásuk lesz a most még nem nagyon tetszetős Zsoltároknak s énekeknek!

De végezetre is: felfogásom szerint az éneket igazi éneké, kiváltképpen a *jó dallam* teheti; az, hogy az énekszövegeket olyan dallamokon énekelhessük, a melyek a tartalmat méltóan kifejezésre juttatják s ekként éneklésünk nem pusztán gépies foglalkozás, hanem bensőnket megszentelő áhítatosság, valódi isteni tisztelet, Istennel való társalkodás leendő. S ily oldalról tekintve már a kérdést: énekes-könyvünk reformálásánál legfontosabb, de legszebb is azon munkatársak szerepe, kik értenek az énekléshez, a zene-tudományhoz. Vajha ne lenne igaz az én eddigi tapasztalásom s énekhez és zenéhez értő lelkészársaink ne elégednének meg — bár ez is mulhatatlanul helyén van — az utólagos bírással ott, a hol inkább előleges utbaigazítást és tanácsot várnánk az ő szakértelmüktől! Én e téren annyira laikus vagyok, hogy jóformán nem is tudom kellően kifejezni azt, a mit kifejezni óhajtanék; de talán egy példával megvilágosíthatom azt!

Ha én, ki a dallamok természetét nem ítélném meg, t. i. a részben, hogy közülök egyik vagy másik mily hangulatu, hogy örvendetes vagy szomorú dolgok kifejezésére valók-e, vagy nem? elhatározom magamban p. o. pünkösti ének-szöveget írni a 42-ik zsoltár dallamára; ezen elhatározásomnak valódi értelme csak is ennyiből áll, hogy a készítenő ének-szöveg formájául ugyanazon vers-alakot választottam, a melyik szerint a 42-ik Zsoltárnak mostani énekes-könyvünkben levő szövege készített; de a felől, hogy az általam készítenő pünkösti-ének tartalmának kellő kifejezést fog-e adni a 42-ik Zsoltár dallama, még csak fogalmam sincsen! A dallamok természetének alapos ösméréte nélkül pedig, ha csupán a versalak kedvéért választjuk mintául egyik vagy másik Zsoltárt: nem bele juthatunk-e ama legfonákabb és legképtelenebb helyzetbe, hogy ugyanazon dallamra készítsünk *örömekeket* pünkösti vagy bőaratási alkalomra és olyan *gyászos énekeket*, melyek Nagy-Pénteken vagy csapások idején használhatók?!

Általánosságban véve is igen nagy baj ez; de mennyi részlete lehet s bizonyára van is az ének szerzés tudományának, a melyekről — legalább nagyjából — ösmérettel kellene birniok azoknak, kik nem elégedhetnek meg az énekszöveg költői nyelven való megírásával, hanem tudnak és akarnak arra is gondolni, hogy a költői szépségű vallásos ének-szöveg hatását a megfelelő dallam még növelje és sokszorozza!

Bezárom igénytelen felszólalásomat, azon reménnyel, hogy az együttes jóakarát s nem lankadó hanem

az akadályok által még erősebbé s törhetetlenebbé tett búzgóság énekes-könyvünk reformálásánál is kellő időben meghozandja az óhajtott sikert!

Bary Sándor.

TANÜGY.

A reformiskolák és a németországi középiskolai reformtörekvése: a német philologusok és tanférfiak nagygyűlésein.*

[Folytatás.]

Míg a kölni gyűlés ennyivel beérte, addig a német philologusok és tanférfiak Brémában 1899 szept. 28-án tartott 45. gyűlésén nyílt sisakkal harcoltak egymás ellen a reformiskola védői és ellenesei t. i. a humanista gymnasium védelmezői. Mindkét irányból a legtekintélyesebb szakférfiak összes érveiket bele vitték a tárgyalásokba s az elhangzott igen érdekes és fontos nyilatkozatokból itélve a középiskolai reformkérdések körül heves és hosszantartó vitatkozásokra lehet kilátásunk.

Ámbár a reformiskolákról szóló vitát a nagygyűlés paedagogiai szakosztályának tartották fel; mindamellett már néhány nappal előbb a gymnasiumi-egylet gyűlésén szóba került az u. n. reform-gymnasium. Prof. dr. Fritze (Bréma) egy magvas előadás kíséretében következő tételket állította fel:

1. a reformgymnasium káros, mivel a gymnasium humanistikus jellegét megrontja, tanrendszerével sok tanulót hamis műveltségi utra csábít és a felsőbb osztályok növendékeit túlterheli.

2. a refofgymnasium a töle remélt előnyöket nem fogja nyújtani, mivel hasznossági törekvései dacára sem a pálya választás nehézségein nem könnyít, sem a tudományos pályákról való elterelést nem eszközölheti, sem pedig jelentékeny megtakarítással nem jár.

Megokolása röviden összefoglalva a következő. A tudományos belátásnak philosophiai és történelmi alapon kell nyugodni. Az összes tantárgyak tanításának végcélja a philosophiai érzék fejlesztése, — természetesen csak propaedeutice. A tanulók tudása ne legyen mechanikus, hanem az oktatás végső fokán a dolgokat teljes összefüggésökben is fel tudják fogni. E feladat nagy része az ó-kori nyelvek tanításának jut. Általában első sorban a *nyelvtanítás* képes a szellemet művelni, de a művelés újának hosszasanak és fokozatosnak kell lennie. Ilyen tanításra legalkalmasabb a *latin nyelv*. Formái egyszerűbbek, mint az új nyelveké, könnyebbek kifejezőbbek, logikája szigorubb. Ha a gymnasium a tanulónak a tudományos gondolkodásra akar alapot szolgáltatni, a latin tanítás korai kezdéséhez kell ragaszkodnia. A magasabb általános műveltségtől megkivánható, hogy ismerje azt az utat, melyen a mai világ azzá lett, a mi. Már pedig a mai kulturára a görög és római műveltségnek úgy az állami és társadalmi, mint a tudományos és művészeti életben rendkívüli hatása volt; mindezen viszonyokat korunk gazdagabb kialakításában nem lehet oly átlátszóvá és érthetővé tenni. A ki a jelent érteni akarja, az emberi művelődés fejlődési menetén át kell haladnia, s így a jelen bonyolult viszonyait a mult egyszerű, tipikus alkotásaiából könnyebben megérti. A vallás, politika, szépirodalom, bölcsészet terén az emberi szellem leg-

* A február 10-iki szám 75. lap jobb oldali hasáb 9-ik sor ily igazítandó ki: egy klasszikai, egy modern stb. Szerk.

ontosabb alaptörvényeit a görögök és rómaiaknál már megtaláljuk. Az ókori népek szellemi műveit korunk művelődési anyagából eltávolítani, vagy hatását a mai ifjúságra gyöngíteni: annyit jelent, mint műveltségünk életerét elválni; a forrástól, melyből folyton új erőt nyerhet, megfosztani. Már pedig a reformgymnasium ezt teszi, midőn a régi korral való foglalkozásnál a *hasznossági szempontot* állítja előtérbe.

A reformgymnasium az ókori műveltség gazdag anyagát az aránylag kevés idő alatt, melyet rája szab, nem tárgyalhatja oly behatóan, mint a human-gymnasium. Növendékei is kik csak a középosztályokban jutnak a régi nyelvek tanuláshoz, az egyszerű antik világ felfogására már túl modernnek, realisztikusnak. A középosztályokban már felhalmozódott tananyag különben is megterheli emlékező tehetségüket, s nem esoda, ha az ókori nyelvekhez kedvüket vesztik.

Mivel a reformgymnasium az ókori nyelvekre épen a felső osztályokban fordít sok időt, hol már a történelmi, matematikai és természettudományi ismeretek is taníthatnak, ez utóbbiak szenvednek rövidséget.

A humanistikus gymnasium nevelési iránya ideális; az ifjúságot korán megszilárdítja azon korához illő felfogásban, hogy nem a saját érdekeinket, hanem az összeség érdekeit kell szolgálni. Tananyagának megválasztásában is ez a gondolat vezet. A reformgymnasium a pillanatnyi szükségletre tekint: pusztán ismereteket nyújt, melyek a mily gyorsan szereztetnek, épen oly gyorsan el is párolognak. Ideális világnézetet, melyhez lassu fejlődés útján lehet eljutni, nem adhat; hiányzanak belőle a philosophiai iskoázás és a történelmi belátás alapjai.

Tantervének előnyei is csak látszólagosak. Könyvebről akar térni a nehezebbre, ezért kezdi a franciával. Pedig a francia annyiban nehezebb, mivel nincsenek határozottan kialakult formái, a gyermeki korhoz sem áll közelebb a latinnál. A modern olvasmányok tartalma is nehezebb, mint a görög és római egyszerű viszonyok, melyeket az ókori elemi olvasmányok nyújtanak. Az sem bizonyítható, hogy az új nyelveket szemléltetőbb módon lehetne tanítani.

A mi a nyelvek tanításában az „*egymásután*“-t illeti a gymnasiumban állítólag uralkodó „*egymás mellett*“ helyett: erre az a felelet, hogy a reformgymnasiumban a közép- és felső osztályokban az „*egymás mellett*“ a legerősebb és pedig a nélkül, hogy a lassankénti felépítés által alapot vetettek volna.

A reformgymnasium annyira magasztalt külső előnyei is *kétesek*. Megkönnyítik a szülőknek — ugymond — a döntést, gyermekeik pályaválasztása felett. Ámde ez legtöbbször nem a gyermekek tehetsége szerint, hanem a szülők állásából kifolyó óhaj szerint történik; a tanítók pedig a reformgymnasiumnál sem akadályozhatják meg, hogy a tanuló oly ágazatba ne menjen, a melybe nem való. Hozzá még a tanító a növendék tehetsége felett csak akkor ítélhet biztosabban, ha már latint is tanult a fiu. Míg ez, a mai gymnasiumban már az alsó osztályokban megtörténik, addig a reformgymnasiumban a közép — sőt a görög nyelvet tekintve — a felső osztályokra húzódik el. A reformiskoláknál az átépés egyikből a másikba könnyebb ugyan, de ezek ritkák és kivételes esetek, melyek miatt külön iskolai szervezetre szükség nincs. Hogy a reformiskola középosztályaiból távozó tanuló befejezhető képzést kapna, mint a gymnasium hasonló koru növendéke, épen úgy nem áll meg, mint az az állítás hogy a tanulók huzamosabb ideig tartó együttes kép-

zése nagyobb társadalmi egyenlőséget teremtené. Hiszen előbb-utóbb ott is be kell következni a különválásnak s abban a pillanatban eltűnik a társadalmi egyenlőség érzete is. Végül a reformtörekvések titkos célja a humanisztikus gymnasium eltávolítása, ezért kell velök a human gymnasium hiveinek szembe szállani.

Fritze előadása határozott cáfolat *Walternek* a bécsi „*Neuphilologen-tag*“ szónokának egy évvel azelőtt tartott s általunk fentebb közölt beszédére s a humanisticus gymnasium védőinek gondolatát s érzelmet fejezvé ki, ezek részéről élénk tetszést aratott.

Utána *dr. Reinhardt* a frankfurti rendszer megalkotója állott fel s igyekezett röviden kimutatni, hogy a szónok hamis feltevésekből indult ki; de a kérdés behatóbb tárgyalását kénytelenek voltak a három nappal később tartott paedagogiai szakosztály ülésére halasztani.

Itt az első előadó *dr. Schlee* az altoni reálgymnasium igazgatója a „*Reformiskolák állását ismerteti az összes nyelvtanításhoz*“. Mindenek előtt konstatálja a francia nyelvvel való kezdésnek sikerét és a latin nyelvi tanításban elért kedvező eredményeket. Tévédésnek tartja azt a feltevést, hogy a reformerek a klasszikai tanítást szilárd alapjától meg akarják fosztani. Ők csak a mai műveltség eszményét nem találják többé a klasszikai világban, hanem inkább istentől a német népnek adott sajátságok kiművelésében. Ez alap nem áll ellentétben a mai gymnasium jogosult igényeivel.

Az új reform-reálgymnasium teljesíti azt, a mit a régi reálgymnasium; a különbség csak az, hogy a latin elemeit nem kezdik fejletlen gyermekekkel. Persze a régi gymnasium a nyelvi és logikai képzést hangsúlyozza, mely a latin grammatika segítségével hosszas időn át adható meg. Ámde a szellemi tehetség ezen fejlesztése és képzése nem egyenlő a nyelvalakok ismeretével és gyakorlásával, s azután meg nem is csupán a nyelvtan, hanem az olvasmányok és a tartalom elemzése adják meg egészen. A latin nyelv kifejezési formái sem logikusabbak, mint pl. a németé. A grammatikai oktatás kétségkívül termékenyítőleg hat a szellem fejlődésére, de látható eredménye mégis csak a nyelv értésében és használatában nyilvánulhat. Grammatikai fogalmak értése más téren szerzett szemléletek értésére nem vezet. A grammatikai oktatást nem kell túlbecsülni! A grammatikát csak a nyelvért kell tanítani és nem megfordítva. Nem tagadja, hogy eddig a latin oktatásnak volt eredménye, de ez nem a latinnak tulajdonítható, hanem a rája fordított időnek és szorgalomnak s e tantárgy fejlett tanmenetének és módszerének.

A grammatikai tanítás szerinte is nélkülözhetetlen sőt ennél tudományosabb annál jobb. A szótanulás az alapjelentésből induljon ki, etymologikus csoportok alkotandók; a syntaxis legyen inductiv és összehasonlító, majd pedig racionális rendszerbe foglalva össze, a milyen ma még nincs. Mindez csak akkor lehetséges, ha a *latint* később kezdik.

A latin extemporale kívül esik az iskola feladatán; a latinra fordítás csak eszköz és nem cél. Az ily gyakorlatokra a reformgymnasiumnak is jut ideje; az olvasmányok lépten-nyomon alkalmat nyújtanak a nye vi és logikai képzésre is. A grammatikai tanítás alapja az anyanyelv legyen. Ennek meg kell előzni az idegeneket. A modern nyelvek nem akarják az ó nyelveket kiszorítani, avagy pótolni; a helyes értés és használat végett kell azokat tanítani. Nem helyes, hogy a modern nyel-

veknél a grammatikát számúzik; csak ez nyújt világos belátást a nyelv szerkezetébe. Külön természetrajzi s technikai olvasó könyv sem szükséges a realiskolákban. Ezek olvasókönyvének lényegileg egyezni kell a gymnasiuméval.

Dr. Schlee után prof. Hornemann (Hannover) állt fel, hogy az ellenkező álláspontot kifejtsé. Értekezésének címe volt: „Gondolatok korunk gymnasiumának lényege és szervezetéről”. Értekezésének alapelveit 13 tételben nyomtatásban ott a gyűlésben szélesztették, de felkérték, hogy csak azon tételről beszéljen, melyek a napi kérdéssel, t. i. a reformgymnasiummal kapcsolatban vannak. Így a következő 5 tétel került vitatás alá.

I. A gymnasium lényege.

1. A gymnasium lényegét nem az általa feidolgozott tananyag határozza meg, hanem korunk kultúrájában a történelmi fejlődés alapján elfoglalt állása. Általános műveltséget nyújtó tanintézet, mely a tudományos szaktanulmányokra, a mennyiben az egyetemen előfordulnak, előkészít.

2. A gymnasium fejlődésének fő törvényei:

a) a tudományok egyetemes jellege szerint kell tovább fejlődnie;

b) az egyetemes műveltség összes elemeit fel kell vennie és feldolgoznia.

3. Az általános műveltség ma már nem kizárólag a klasszikai régiségen nyugszik, de az még ma is egyik fő alkotó része. A görög a tantervből el nem távolítható, sőt hatása erősítendő és mélyltendő.

4. A gymnasium szociális feladata, hogy kiválókat vagyis kiselejtező gépezetként működjék a modern anthropologia értelmében.

II. A gymnasium szervezete.

5. Ha a gymnasiumot a többi középiskolai fajokkal, a frankfurti rendszer szerint összekapcsolják, akkor sem az általános műveltségi, sem a kiselejtező feladatot nem teljesítheti.

(Folyt. köv.)

Sinka Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Quid juris?

Részint Kádár János dr., az erdélyi igazgató-tanács titkárának lapunk f. évi 4-ik számában megjelent közleményéből, részint más forrásokból is köztudomásra jutván az, hogy Nagy István harasztosi lelkész ellen, lapunkban közzétett s az erdélyi egyházkerület némely belső viszonyait élesen bíráló cikkei miatt fegyelmi eljárás rendeltetett el: több oldalról kérdés intéztetett hozzánk arra nézve, hogy vajjon van-e a fenforgó esetben fegyelmi eljárásnak helye; s a mennyiben az említett cikkek csakugyan sérelmeseknek találhatnának valamely irányban, a sérelem orvoslásának a megindított fegyelmi eljárás képezi-e helyes és törvényszerű útját és módját?

E kérdésekre annál nagyobb készséggel adjuk meg a feleletet. mert itt igen nagyfontosságú közérdek, a lelkeszi függetlenség jogos érdeke, a jobbiztonságnak minden önkénykedést kizáró megoltalmazása forog szóban, a mi tehát nemcsak Nagy Istvánt s az erdélyi igazgató-tanácsot vagy az enyedi egyházmegyét, hanem az egész magyar református egyház közönségét s különösen lelkeszi karát nagyon közelről s igen érzékenyen érintheti s ennél fogva érdekli is.

Álláspontunk — bővebb fejtegetés mellőzésével — az, hogy először is a fenforgó esetben fegyelmi eljárásnak helye nincs. Az E. T. 301. §-ában felsorolt fegyelmi esetek egyike sem forog fenn, mert a közzétett cikkekben foglalt bírálata némely egyházhatósági közegek eljárásának — sem a „közbotrány”, sem az egyházi hatóságok ellen való izgatás fogalma alá nem vonható. Ha ezt akarnák tenni Erdélyben, a mint-hogy csakugyan — úgy látszik — ez alapon indul meg az eljárás, akkor a törvénybe mindent bele lehetne magyarázni; holott tudniok kell Erdélyben is azt, hogy a büntető s fegyelmi törvények szoros magyarázatúak lévén, azok értelmét kiterjeszteni világosan meg nem jelölt esetekre egyáltalán nem szabad, mert ez az önkénykedésnek nyitna széles tért s a jobbiztonságot veszélyeztetné.

A másik megjegyzésünk az, hogy fegyelmi eljárás esetén sem lenne illetékes sem a vizsgálat megejtésére, sem ítélkezésre a nagyenyedi egyházmegeye bírósága, mivel közvetlenül érdekelt, sőt ellenséges viszony sem igen szorul bizonyításra a vádlott irányában.

Ahoz is szó fér, hogy, a mint látszik, a fegyelmi eljárást az igazgató-tanács rendelte el, holott törvény szerint vagy az egyházmegeyei vagy az egyházkerületi közgyűlés vagy ezek elnöksége vagy pedig a konvent vagy ennek elnöksége vannak jogosítva arra, hogy a fegyelmi eljárást hivatalból elrendelhessek. Az ilyen dolgokban alig lehet jogosult az erdélyi specialitás, mert ez nem szervezeti, hanem igen fontos közszabadsági kérdés.

A fentebbieknél fogva erős a reményünk, hogy az illetékes (de nem a n.enyedi) egyházmegeyei bíróság, a mennyiben a fegyelmi vizsgálatot elrendelő határozat vissza nem vonatnék, *fegyelmi vétség hiányában vádlottat fel fogja menteni*. Ezt annyival inkább hiszszük és reméljük, mert az inkriminált cikkektől eltekintve is, *az erdélyi egyházkerületnek meglehetősen kedvezőtlen hire van az önkénykedések és erőszakoskodások vádja miatt*. Hogy mennyiben alapos-e vád, annak eldöntésére nem vagyunk hivatva; de annyit tudunk, hogy ez a vád nagyon régi keletű, s valami okának mégis kellett lenni nemcsak a múltban, hanem a közelebbi időkben is, mert különben azóta már kiveszett volna a köztudatból. Ez a körülmény is óvatosságot tanácsol erdélyrészi egyházi hatóságainknak.

De végül, a mi minket mindenekfelett nyilatkozatra indít, soha sem fogjuk elismerni a jogosultságát egyházi hatóságaink részéről sem, valami olyan törekvésnek, a mely a közszabadság legfőbb biztosítását képező szabad discussio és nyilvános bírálat elnyomására vagy korlátozására vezethetne. A protestantismus életeleme, egyházi intézményeink fejlődésének s egyházi közéletünk tisztaságának legfőbb feltétele a szólásszabadság; a hol ez nem érvényesülhetett, ott a mi körünkben is csak tespedés, hanyatlás mutatkozott mindenkor s a visszaélések ütöttek kényelmes tanyát.

Ha valaki visszaél a sajtó szabadságával; ha igaztalanul vádol, becsmérel, gyanúsít egyeseket vagy hatóságokat: ennek is megvan a correctivuma a válótlanságok bebizonyítása s a netán szenvedett sérelem megtorlásában ott, *a sajtó terén, vagy független esküdtbírók segítségével a törvény rendes útján*.

Ezt az utat ismerjük el egyedül helyesnek és törvényszerűnek s a lelkeszek szabadságát biztosítónak a fenforgó esetben is. Ha a vádlottra a független és érdektelen bíróság kimondja a rágalmasz vagy becsületsértés vétségét: akkor el lehet járni vele szemben

a törvény rendelkezése szerint s megvan adva a kívánt elégtétel úgy egyeseknek, mint a sértettnek tartott hatóságoknak is, a nélkül, hogy az önkénykedés vádjának megerősítésére szolgáltatnánk újabb alapokat.

Kiváncsian várjuk, hogy hová fejlődik e kényes ügy, a mely — ismételjük — nem csupán az erdélyi egyházkerület, hanem a ref. egyház egész közönségének ügye.

Szerk.

A debreceni ev. ref. főiskola 1899—1900. évi költségvetése.

(Viszonzválasz, Rózsa Sándor urnak.)

(Vége.)

Azon kifogásomra, hogy a tanári lakások jövedelme nincs felvéve a költségvetésben. azon felvilágosítást nyertem, hogy ez „*kákan görsekeresés*“, hogy összezavarom, a kollegiumi költségvetést az üzleti leltárakkal s hogy ha a tanári lakások jövedelmének kimutatását kívánom, miért nem kívánom az 558,291 frt értékkel kitüntetett kollegiumi főépület jövedelmét is szerepeltetni?

Szerintem, a kollegiumi főépület és a tanári lakások rendeltetése között lényeges különbség van. S én egyáltalán nem azért kívántam e tanári lakások tényleges jövedelmének kitételét, hogy szembetűnőbbé váljék az, hogy ez általam említett csaknem 75 ezer frt értéket képviselő ingatlan jövedelme alig haladja meg az 1·5%-ot, azon 3 tanárnak 1200 forintra menő lakbérjárulékaiban, a kik azt elfogadják, hanem kívántam azért, hogy a tanári javadalmazások folytán előálló *szükséglet* felől tisztább képet nyerhessünk. Ismételten kifejezést adok azon véleményemnek, hogy a költségvetést nem csupán a bizottságok számára kell készíteni, a kiknek módjukban van felvilágosításokat kérni, hanem a nyilvánosság számára is. Ez jogos követelése minden erkölcsi testületnek. S a költségvetésbe akként kell beállítani minden egyes tételt, hogy az feleljen is önmagáért. Tekintse meg bárki, a szóbanforgó költségelőirányzatban csupán az akadémiai tanárok fizetésének megállapítását. Mennyi különfeleséget találunk itt, és pedig egyetlen felvilágosító szó nélkül. P. o. Dr. Ozory István jogtanárnak be van állítva a költségvetésbe 1800 frt fizetés, utána mindjárt dr. Bartha Bélának 2300 frt. Csak a költségelőirányzattal foglalkozó hivatalnokoknak s bizottságoknak van joguk tudni, a két fizetés közötti nagy különbözet okát? Mivel itt semmi utbaigazítás nincs: tudhatja valaki, hogy dr. Ozory István miért kap csak 1800 frtot? Nem terjeszkedem ki több tételre; csak arra hívatkozom még, hogy a *tanári fizetések kérdésében, úgy, amint azok a költségelőirányzatba be vannak állítva, nemcsak a bizottságokon kívül állók, de maguk a költségvetést készítő sem látnak tisztán.* Nagy szó, de bizonyítok. Az 1899. évi májusi egyházkerületi jegyzőkönyv 90. száma alatt álló pontjában, a 76-ik lapon éppen a szóbanforgó 1899—900. évi költségelőirányzatra vonatkozólag d) és e) jegy alatt ezek állanak, az igazgató-tanács albizottságának jelentésében: „az I. csoport közszükségleti alapok szükséglet, akadémia 5, 14 és 16. számai alatt a Sass Béla, dr. Kovács Sándor és dr. Bacsoni Lajos javára *tévesen kitüntetett 100—100 frtnyi fizetésemelkedést, törleendőnek véli*, minthogy az 1897. évi 183. egyházkerületi jegyzőkönyvi szám, semmi kétséget sem hagy fent az iránt, hogy nevezett tanárok újabb kor-

pótléka még most nem esedékes; e) ellenben, ugyan-csak az I. csoport szükséglet rovatában, az akadémia 25-ik, a tanítóképezde 4. és a gymnasium 6-ik és 8-ik számai alatt dr. Öreg János, Orosz István, Karai Sándor és dr. Nagy Zsigmond tanárok fizetési tételeit, az általunk imént d) pont alatt érintett egyházkerületi jegyzőkönyvi szám értelmében, *100—100 frttal emelendőnek tarja*, minthogy az illetőknek új korpótlékhoz való joga, július hó 1-én megnyílik. *Ime, 7 tévedésre van itt rámutatva, csupán a tanárok fizetésének megállapításánál, pedig már ekkor a költségelőirányzat, nemcsak a költségvetést készítő bizottság, hanem a gazdasági-tanács jóváhagyásán is keresztül ment.* Elkerülhetetlenül szükségesnek tartom azért, nemcsak a nyilvánosság jogának szempontjából, hanem az illetékes bizottságok érdekében is, hogy minden egyes tanár fizetése ne csak egy összegben tüntetessék ki, hanem jelöltessék meg, hogy mennyi abból az alapfizetés? mennyi a korpótlék? mennyi a lakbér? Sőt szükségesnek látom azt is, hogy legyen itt nyilvántartva hogy az újabb, illetve magasabb korpótlékok mikor válnak esedékessé, az egyes tanárookra nézve?

Ezekre vaio tekintetből kívántam én, hogy a tanároknak természetben adott lakás jövedelme is tüntetessék ki. Mert ha a szükséglet rovatban ott fog állani az annak ellenértékét képező lakáspénz; természetes, hogy a fedezet rovatába is be kell azt állítani. S ugyancsak be kell állítani, a szántóföld, kaszáló, és tűzifa, mint természetbeni járulékok ellenértékét is. amint ezt már megjelent cikkemben is felsoroltam, ezen szavakkal: „Ugyanez az észrevételem a III. cím c) és d) tételei között felsorolt, a debreceni ev. ref. egyház és Debrecen sz. kir. város pénztára által adott évjáradékokra, amelyek noha tekintélyes összeget képviselnek, a költségelőirányzat számtételei közé felvéve, illetőleg *pénzértékben kifejezve nincsenek*“. Mégis azt kérdi tőlem Rózsa úr, hogy „hát a természetben kiszolgáltatott 555 köbméter tűzifa értéke mért maradhat el?“ S kevéssel alább azt mondja: „Egyáltalában nem lényeges, ha ki van-e tüntetve, a költségvetésben az évjáradékoknak megfelelő tőkeösszeg, mért amennyire ki lehet venni, a 6-ik kikezdés végén olvashatókból, ez akar lenni a kifogás“. És, saját szavai szerint, refát úz Rózsa úr, folytatólag a különféle pénzbeli évjáradékoknak megfelelő tőke felszámításával, mint olyan „horribilis“ vagyonnal, amelyet én fedeztem fel“.

Ismét arra kérem a pénztárnok urat, ne magyarázza félre szavaimat. Én világosan azon tételekről beszéltem, amelyek pénzértékben kifejezve nincsenek. Ilyenek a 4 tanárnak adott lakás, az 1248 köbméter tűzifa, 6 tanárnak 6 drb kaszáló. És ezek értéke már nagyon is könnyen meghatározható.

Az évjáradékok tárgyalásánál lehetetlen még meg nem említenem, hogy nagyon visszás dolog az, hogy egyik, másik főiskolai tanár nem közvetlen a főiskola pénztárából kapja minden fizetését; hanem a debreceni ev. ref. egyház pénztárából is. Örömmel látom azonban, hogy az 1898. évi májusi e. ker. gyűlés, 144. sz. határozata értelmében, az illetékes körök megtették az intézkedést, ennek a visszás helyzetnek megszüntetése iránt.

Kifogást emeltem, a fűvészkert és tócskért cimen, 88,292 frtra értékelt földbirtok, 250 frtra menő csekély jövedelme ellen. Erre felvilágosításul azt nyertem, hogy a fűvészkert közös használatára nézve szerződéses viszonyban áll a főiskola az állammal, olyformán, hogy a területen s azok összes berendezésén s a gazdasági

tanintézet céljaira szolgáló értékes épületen kívül, a főiskola ad még évenként a fűvészkert fentartásához 500 frtot; az állam pedig ad 1525 frtot. Ezt a felvilágosítást már köszönettel fogadom. Azt is megértem, hogy a fűvészkert és a tócskerti fűiskola fentartása nem nyereszkes vállalat a kollegium részéről. De azt már semmiképpen nem tudom megérteni, hogy a debreceni főiskolának egy 88,292 frt értéket képviselő birtokára miért kell ráfizetni évről-évre? S kétségbe vonom, hogy az ifjaink által itt szerzett növénytan ismeretek arányban lennének a meghozott áldozatokkal. E tekintetben, nincs párja a mi debreceni főiskolánknak a világon; mert bizonyosan nem létezik egy másik olyan gymnasium, amely évenként, csupán a növénytan tanításához szükséges növényekre, ily rendkívüli összeget áldozzon. Azt én nem veszem tekintetbe, hogy az állam is hasznát veszi. Tőlünk, szegény kálvinistáktól, ilyen nagy áldozatokat nem igényelhet az állam. Távol van azonban tőlem, hogy ezekért Rózsa urat kárhoztassam. De felhívni kívánom e helyett az illetékes körök figyelmét, az 1891. évi májusi egyházkerületi gyűlésen 192. számú határozatba foglalt szerződésre.

Régóta halljuk, hogy a főiskolának a tanítás céljaira nincs elegendő helyisége. Vajon nem nagyobb hasznára válnék-e a főiskolának, ez a csaknem holt tőke, ha saját céljaira foglalná el a kir. gazdasági tanintézetnek átengedett s csaknem közvetlen közelében fekvő épületet? Amint a szerződésből látom, ennek útjában különben sem áll semmi nagy akadály. Két évi előleges felmondás mellett jogában áll a szerződést bármelyik félnek felbontani.

Kifogást emeltem az iránt, hogy a t.-dadai birtok értéke a 306,558 frt 28 krral szemben, a Fedezet I. cím, 15. tétele alatt csak 123,637 frt 02 krrban van felvéve, dacára annak, hogy az egész értéknek jövedelme van itt kitüntetve. Erre azt kaptam feleletül, hogy ez azért van így, mert a közszükségleti alapot csak annyi illeti. Miért nincs hát itt, ez összegnek megfelelő érték, a fedezet rovatba beállítva? Ha nem illeti ezt az alapot a 19,550 frt bevétel, miért kell itt az egész összeget bevételbe hozni. Azért, hogy azt ez alapnál most kiadásba, majd a másikonál ismét bevételbe hozzuk? Ez esetben az volna a rend, hogy minden egyes alapnál mutattassék ki az őt illető tőke és a megfelelő jövedelem. De a felvilágosítás itt nem kielégítő. Az általam kifogásolt eljárás bizony csak a világosság rovására esik.

A bányai kaszáló csekély jövedelme (2%) miatt emelt kifogásomra az a felvilágosítás, hogy a föld egy része víz alatt áll; más része homok; tehát csekély értékű. A felvilágosítás szerint a 4031 frtra értékelt bányai kaszáló területe 22 kat. hold és 1490 ö. ö. Tehát egyáltalán nem látszik túlmagasnak a becslés. De ha csakugyan nem ér 4031 frtot, ki kényszerítette rá a gazdasági-tanácsot, hogy nem megfelelő értékben vette azt fel a vagyonleltárba? Mert hát ingatlan után 2% jövedelem mégis csak nagyon kevés, noha a közelebb lejárt bérleti időszak évi 60 frt bérösszegével szemben, a mostani 85 frt bérösszeg feltűnő nagy emelkedést mutat. És végtére, ha ez az adomány, így természetben, kellőleg nem gyümölcsöztesz: vajon ellenkeznek-e az az adományozó céljaival, ha p. o. pénzre téve, keresnének annak bővebb gyümölcsözését?

Azon észrevételekre, hogy az alapok jövedelmének felhasználásánál rendszertelensége tapasztalunk, azon választ nyertem, hogy „nem érti a dolgot, azért

idő előtt ne gáncoskodjék“. Hivatkoztam arra, hogy mi alapon ad 105 frt évjáradékot az énekes-könyvi pénztár, a fűvészkerti szolga fizetése címen? Vagy miért kell a tápintézeti pénztárnak, a tornatanár lakbéré címen 300 frttal járulni az I. csoport terheinek viseléséhez? Mert én, bármennyire elismerem is gyarlóságaimat, mégis úgy gondolkozom, hogy nálam erősebb lelkek sem tudnák megmagyarázni a szóbanforgó költségvetésből, hogy mi összefüggés van az énekes-könyvi pénztár és a fűvészkerti szolga között? Vagy a tápintézet és tornatanár között? De mégis, ez utóbbi között lehet valami kapcsolatot találni; nevezetesen a tornatanár nagy mértékben hozzájárul a jó étvágy csinálásához. De ez meg nem haszon; ez nem ok az évjáradék fizetésére. E tárgyban, különben, az adott felvilágosítás teljesen kielégít; t. i. elfoglata a tápintézet a tornatanár lakását, s mivel a tápintézeti pénztárnak ereje volt hozzá: a kártérítést reá háritották. Igaz, hogy ezt, a költségvetésben, minden évben így előadni nem lehet. De nagyon kevésből áll, a jegyzet rovatba, e tétel után, oda állítani az erre vonatkozó határozat számát. És ezzel készen van a magyarázat. S ez nem „cafrang“. S én, e helyütt is, a pénztárnok úr minden tiltakozása ellenére, ujjalag kénytelen vagyok sürgetni az egyes tételre bővebb megvilágosítását, vagyis azon határozatokra való hivatkozást, amelyek a kérdés tárgyát képezhető tételekre útbaigazítással, felvilágosítással szolgálnak. A midőn ismételt hangsúlyozom a nyilvánosság jogát, nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az idő rohan, a vezető egyének változásnak vannak alá vetve. Éppen azért nem elég, hogy csak a most vezető elemek lássák tisztán a dolgokat. Ez a főiskola legelemibb érdeke.

Kinyilatkoztattam fentebb, hogy a tápintézet évjáradékára vonatkozó felvilágosítás teljesen kielégít, sajnálatos, hogy azonban kijelentem, hogy az énekes-könyvi pénztár évjáradékára vonatkozó felvilágosítás nem elégíti ki. Mert ha egy alapnak, meg van bizonyos rendeltetése, mi sem természetesebb, minthogy annak az alapnak az eleje tűzött célt kell szolgálni. Rózsa pénztárnok úr pedig azt mondja: „Nincs itt ok az ötletszerű felhasználással és rendszertelenséggel való vádaskodásra. Ugyanis a főtiszt. egyházkerület, még akkor, mikor az énekes-könyvi pénztár talán még az egyházkerületi pénztárban kezeltetett, jónak látta, hogy mivel a vulgo úgynevezett zsoiárkasszának igen szép jövedelme volt, ez a pénztár 105 frt erejéig legyen segítségére a később I. csoportba osztott tökekasszának, mely a szolgálai állás költségének terhét nem bírta s nem volt más alap, melyre ezt a terhet áthárithatta volna“.

Nem magyarázgatom ezeket a szavakat, csak rámutatok, hogy azok sokkal többet mondanak, mint amennyit én mondtam. Csak azt említem még fel, hogy a szóbanforgó énekes-könyvi pénztárnak költségelőirányzata 85 frt 20 kr fedezeti hiánnyal zárul, dacára annak, hogy jövedelme 3119 frt 20 kr; s dacára annak, hogy e pénztár terhére beállított 3205 frt szükségletből, akár az ének, akár az énekes-könyv ügyével, alig hozható valami kapcsolatba. Szerintem legalább nem több, mint az énektanár fizetése címen beállított 200 frt. Az nem érv ezzel szemben, hogy „az egyházkerület, mint tulajdonos gazda, a szükség fedezése céljából, abba a zsebébe nyulhat, a melyikbe akar“; mert szerintem az alapok nem egyszerű zsebek, amelyekbe tetszés szerint lehet nyulni, hanem bizonyos, előre megjelölt céloknak szolgálai, kép-

viselői, amelyeket szerény véleményem szerint, figyelmen kívül hagyni nem szabad. Nagyon is ide nem illő tehát, Rózsa úrnak, az én gyenge falusi eszemhez mért ama felvilágosító hasonlata: „Ki fogná kárhoz-
tatni, rendszertelenséget, ötletszerűséget hányni szemére V. M. úrnak, ha pl. a szolgálja bérét a storális bevéte-
teléből fizeti ki és nem az egyházmegyei gyámintézeti
pénztárnokság honoráriumából?” Mert ha volt indok
arra, hogy az *énekes-könyvi pénztár* 45000 frtot meg-
haladó tőkéje elkülöníttessék, mint VI. csoport, az I.
csoportot képező *közszükségleti és tanszéki alapok*
tőkéjétől: ekkor nincs arra indok, hogy immár nem-
csak jövedelmét használja el teljesen az I. csoport
saját és az énekes-könyvi pénztár elé tűzhető felada-
toktól nagyon is messze álló céljaira, hanem *immár*
tőkéjét is megtámadta. Ha pedig, az énekes-könyvi
pénztárnak semmi külön, önálló célja nincs: akkor
nincs értelme, a tőke külön csoportban való kezelésé-
nek; s főképpen nincs értelme annak a részletezésnek,
melyet a költségelőirányzat I. csoport fedezet, III. cím
b) pont alatt olvashatunk. Kár ezzel, a pénztárnok
szavai szerint is *„bonyolultnak látszó”* könyvvitel
(ami, bizony, szerintem nem csak *látszat*.) nehezíteni,
bonyolítani!

Ha vizsgáljuk a főiskola gazdálkodását, úgy ta-
láljuk biz azt, hogy amidőn valamely szükséglet elő-
adja magát, attól az alaptól veszik azt el, amelyiknek
feleslegéből elvehető; tekintet nélkül arra, hogy az
alap rendeltetésével megegyezik-e vagy nem, amint
ezt az adott felvilágosításokból is láthatjuk. De itt van,
például, legújabbán a *bölcsészeti fakultás-alap* is.
Ez az alap, az országos zsinatnak egyházkerületünkhöz
intézett azon felhívása alapján létesített, amelyben
egy a *debreceni főiskolával kapcsolatban álló*
központi tanárképző intézet létesítése, egyete-
mes egyházunk elsődrendű szükségéi közé sorostatik.
(lásd az 1892. évi e. ker. gyűl. jkve 172. sz.) S ugyanily érte-
lemben mentek szét, az 1893. év folyamán, elnökségünk
lelkes felhívásai, aminek kétségtelenül szép eredménye
volt. A kitűzött céltól azonban — fájdalom — nagyon
távol állunk, ma is. De azért az alap már ma is egy
tanszék fentartását fedezi, azon indokból kifolyólag,
hogy e bölcsészeti tanszékre, majdan a tervbe vett
tanárképző intézetnek is szüksége lesz. Pedig a debre-
ceni főiskola akadémiáján ma is csak két bölcsészeti
tanszék van, mint a Ferenczy Gyula belépése előtt
volt, noha más tananyag beosztással. Tudom, hogy a
bölcsészeti fakultás-alap jövedelmének felhasználása
az egyházkerületi gyűlés 1897. évi 155. számú határo-
zata alapján történik. De az egyházkerületi gyűlés
íránt való őszinte tisztelem kinyilatkoztatása mellett
is, kénytelen vagyok kifejezést adni azon véleményem-
nek, hogy e határozat nem helyes információk alapján
hozott. S hogy ez hova vezet, bizonyos rá az 1898.
évi májusi e. ker. gyűlés, 144. sz. jknyvi pontja, mely
szerint a gazdasági-tanács pénzügyi bizottsága „3 sza-
vazattal 2 ellen” azt határozta, hogy a „könyvtári
dotáció 600 frtnyi újabb emelkedésének 300 frtnyi fele
részben, a filozófiai fakultás pénztárából tétessék folyóvá,
annál az oknál fogva, mert a *könyvtár gyarapítása*
egyik legszükségesebb feltétele, ama fakultás
alapításának”. „A küldöttség többségének ezen meg-
állapodásával szemben, Szinay Gyula elnök és dr. Szikszay
József a következő kisebbségi véleményt nyújtják be:
A 600 frt fele, a fakultás alapjából nem adható, mert
az *alapítványok kezelésének jogi természetete ki-*
zárja azt, hogy bizonyos célra tett alapítvány

jövedelme, addig, míg az alap, a cél elérésére
elegendő tőkére ki nem nőtte magát, ettől a céltől
elvonatván; más, pláne kezelési célokra fordítas-
sék. Ez az eljárás nemcsak törvénytelen. de ve-
szedelmes is volna, mert esetleg az alapítvány
visszavonására jogcímül szolgálhatna”. Mindaz-
által, a gazdasági-tanács a fakultási-alap újabb meg-
terhelése mellett határozott. Az e. ker. közgyűlés
azonban véleményezés végett kiadta azt egy bizottság-
nak, s így lekerült a napi rendről.

De fájdalmas bizonyosságot tesznek az itt elmon-
dottak, az előadottakon kívül amellet is, hogy a fő-
iskola szükségleteinek fedezésére, a jövedelemforrások
elégtelenek; s erre a *veszedelemre* igyekeztem s igye-
kezem én, az illetékes körök figyelmét felhívni. Amit,
— igen helytelenül, — „Az *Andráshy Kálmán úr*
közbeszólására”, írott cikkben, Rózsa pénztárnok ur
nagyon is félre magyarázni törekszik. Pedig sokkal
szentebb ez ügy, amelyben szót váltunk, sokkal magas-
tosab s közérdekűbb az a cél, amelynek érdekében
munkálkodunk, semhogy helyes dolog volna azt, sze-
mélyes torzsalkodás terére vinni.

Én nem vonom kétségbe hogy tévedhettem. S
tévedhetek most is. Tévedni emberi dolog, De a nyert
felvilágosítás és megnyugtató csak nagyon kevés
dologban elégitett ki, amint arra rámutattam és pedig
lehető részletességgel, Főiskolánk életéből itt-ott talán
keserű emlékeket is hozva felszínre. Azonban, a bajok
orvoslásához, a legelső gyógyszer, azok alapos ismerete.
Ezeket a bajokat pedig jó látni és tudni másnak is,
nem csupán a pénztárnok úrnak.

Végül arra figyelmeztetem Rózsa pénztárnok urat,
hogy nagyon meglepedeztet magáról, midőn engem
akarva bántani, egyháznak, a bölcsészeti fakultás
javára tett szerény alapítványa felett gúnyolódik. A
gégényi egyház nagyon szegény kis egyház. Mindaz-
által, a szent ügy érdekében tehetsége szerint igyeke-
zett áldozatot hozni. Nem a mi egyházunkon múlt,
hogy az abban foglalt kötelezettség joghatályba nem
lépett. S azért sem gúnyolható ki egy egyház, nem, ép-
pen annak az iskolának pénztárnokától, amelynek az
egyházak áldozataiban volt és van a legerősebb támasza,
ha az általa vállalt kötelezettségeket, bizonyos feltéte-
lekhez s határidőkhöz köti. S nem gondolja a pénz-
tárnok úr, hogy van valami háttere ennek is, hogy p. o.
a *h.-bőszörményi* egyház, azon összeget, melyet a
bölcsészeti fakultás javára, kebelében gyűjtött, míg a
fakultás felállítva nem lesz, nem akarja a főiskola
pénztárába beszállítani. (lásd 1899. évi e. k. jknyv
90. szám. 73. lap. r] pont.)

Több higgadtságot s több tárgyilagosságot vártam
s várok Rózsa pénztárnok úrtól.

Vass Mihály,
gégényi ev. ref. lelkész.

KÖNYVISMERTETÉS.

Énekügyi előmunkálataink.

Lapunk XIX. évi 49. számában az énekügyi elő-
munkálatok VI. füzetének megjelenése alkalmából még
csak az elnöki tájékoztató sorokat közölte. Azóta rész-
letesen is hozzászóltak énekeink javításának ügyéhez
az Erd. Prot. Lap és a Prot. Egyh. és Isk. L. A dolog
velejárta nézve mindegyik más-más szempontból bírálja
a VI. füzet tartalmát. Váró Ferencnek nem tetszik,

hogya a vallásos iratok remekeit kiforgatják eredeti mivoltukból; a Prot. Egyh. és Isk. L. Anonymusa pedig kevesli a változtatást és kihagyást. Kettejük közt középuton jár az énekügyi bizottság érdemes elnöke, a ki — mint a tájékoztatóban jelenti — újra meg újra átnézte a zsoltárokat és a mely darabot mégis kihagyott, azok részint ismétlések, részint merő zsidó történetek, részint oly sekélyes tartalmuak, hogy minden zsoltárszeretete mellett se foglalkozhatott velük. Azt hiszem, nincs egyházunknak oly tagja, ki e három irányon kívül valamely negyedikben találna megnyugvást. Mi sem állunk elő új kívánalmakkal. Általában helyesnek találjuk a bizottság álláspontját, mert a történeti fejlődés menetét legjobban biztosítja.

Arról szó se lehet, hogy a zsoltárokat mintegy megfelezzük, nemcsak azért, mert hamarjában nincs is mivel pótolnunk, hanem mert féltő, hogy a népnél az elégedetlenkedés okait ujjal szaporitanók. Ne ringassuk magunkat abban a hitben, hogy a hívők serege közömbösen fogadja az újítást. A vallások történetéből másról győződünk meg.

Újításra azonban szükség van, még pedig nemcsak tartalom, hanem alak tekintetében is. Az előbbire nézve a legszebb zsoltár is érdektelen előttünk, ha a zsidó nép történetét érinti s káros, ha a keresztyénség hitelveibe ütközik. Mivel pedig többnyire ugyanazon zsoltárokból fordul elő mind a két fogyatkozás, tán nem járna nehézséggel s nem lenne valami isten ellen való véték, ha a szebb énekekbe keresztyénhez illő módon saját történetünknek egy-egy nevezetes mozzanatát szőnénk be. Ily elbánás útján sem a világpolgárság lelketlensége nem fenyegetne, sem a történeti következetlenség vádja nem érhet. Szerintem minden nemzeti vonatkozás kiirtása époly tuzzás, mint a zsidó történetek zengedezése.

Kényes azon zsoltárok kérdése is, melyeknek tisztán egyéni érzelem a tárgya. Anonymus az elhagyásukat ajánlja; Váró ellenben a zsoltárok könyvét csonkítatlanul szeretné a közönség kezébe adni. Ha számba vesszük, hogy az énekeskönyv közhasználatra való, tehát mindnyájunkkal közös érzelmeket kell tárgyalnia, Váró kívánalmát helytelennek kell tartanunk. E kérdéshez semmi köze az irodalmi felfogásnak, semmi nyomatéka a zsoltárok ilyen vagy olyan remek voltának, vagy hiteles alakjának. Itt csak lelki közszükséglet kielégítéséről lehet szó. Az egyéni bú-baj megtalálja a maga alakját másutt. Különben is köztudomású tény, hogy épen azok az egyéni izü zsoltárok tele vannak embertelen indulattal. Már pedig a keresztyénség nem tűzheti célul maga elé, hogy ezeket éléssze s ápolgassa.

Az alakra nézve lehetőleg el kell tüntetnünk minden foltot, mely akár a teljes megértést, akár a magyar nyelv zeneiségének érvényesülését gátolja. Szenczi Molnárnak korához képest elég jó ritmusérzéke volt, de fordításán igen meglátszik a sietség. A tartalomhoz való ragaszkodása miatt siettében elhanyagolta az alakot. Akárhány helyt csak olyan-amilyen rimes prózát nyújt. Nagy rövidségére s nekünk meglehetősen kárunkra voltak a francia dallamok is. Csak viszontagságos élete szolgálhat magvarázatul arra nézve, hogy mért volt kénytelen zsoltáraiban a magyar zenét mellőzni.

De mint leszünk ezután? Megmaradnak-e jobbára még a francia dallamok? Vajon több ünnepiesség van-e bennük, mint a magyarban? Vagy megfertőztette-e Luther is az isteniszteletet azzal, hogy népi dallamra irt éneket? Részemről nem látnék benne

istenkáromlást, ha egy-egy zsoltárban már már elfelejtett magyar népdalnak a dallama kelne új életre. Kétszen van s népünknek a szivéből fakadt. Attól vajmi kevéssé félhetünk, hogy az ily dallamu ének esetleg némelyeknek megzavarná az áhitatát, mert vajon kinek jut eszébe pl. a Szózat éneklésekor is az ismeretes népdal (Ne menj, rózsám, a tarlóra), melynek jelentékeny része van e nemzeti énekünk dallamában? Szin e kétségtelennek látszik előttem, hogy kevéssé csikorgó énekekhez jutnánk, ha az énekügyi bizottság végkép felszabadítaná énekszerzőinket a francia dallamok nyúga alól.

De most még az éktelen jambusoktól se riadnak vissza. Ugyan kinek keresik kedvét oly dallamtalan barbár versekkel, mint a minőkbe a IV. VII. X. XII. XIV. LV. LIX. CIII. stb. zsoltárokat s több dicséretet öltöztettek? Én nem ismerem erkölcsi szabályt, mely a magunk megtagadását a magunk megvetéséig szigorítaná. Sajnos volna, ha énekszerzőink a magyar versben sem erőt, sem elég lendületet nem tudnának az énekek adni! Akkor inkább beérjük a Szenci Molnár darabos verseivel, mint holmi csetlő-botló jambusokkal. Mentésgül ne hivatkozzék senki nagy költőink példadására, mert a mit azok a millióknak szántak, egy vagy másképen a millióknak zenei érzékéhez is szabták. Botránkoztatás nélkül mi se térhetünk le nyomdokairól.

Mem kevéssé sajnosan esik, hogy egyházi énekeink átdolgozásában a magyar mértéken kívül a nyelvet is elhanyagolják, sőt rongálják. Már mi úgy óhajtjuk, hogy a magyar ref. egyház énekeit magyarság tekintetében gáncs ne érje. Ime azonban egy sereg barbárság a gyakoriabbak közül:

A mutató névmás helytelenül:

Keressétek a sziv nyugalmát,
Hallgatva *annak* jobb sugalmát. IV. zsolt.
Hogy a ki másnak vermet ása,
Abban magának lesz bukása. VII. zsolt.
Reánk mennyi áldást áraszt,
A hü ember tudja már *azt*. . . . XXXVI.
Itt látszik jósága.
Mely nekünk *oly* (mily?) drága . . . XIX.
Gondunk ha *oly* igen nagy. Erd. 30. ének.
Isten velünk van szüntelen,
Kezét tárva feléd,
Annak az árnya véd. CXXI.

Helytelen a birtok többsítése a következőkben:

Szent, igaz igéje
Lelkeinkben élve
Tündöklék legjobban. XIX.
Lelkeink urának
Szent vallása megtanít. Reform. ünn.
Orvosold meg a mi *lelkeinket*. 61. dics.

Helytelen a nyomatékos (ellentéttel járó) *minket*,
a *bennünket* helyett ezekben:

Ki *minket* a jóra segítsen,
Csak te vagy az felséges Isten! CVIII.
Javai el nem múlók,
A melyekkel *minket* áld. CXXXV.
Sőt szabadíts meg *minket*
Uram a gonosztul . . . Erd. 30. én.
És te taníts meg *minket* . . . Pünkösti én.

A magyartalan személyesítés miatt üres puffogatóssá válnak e sorok;

Mig a kevélység annyi bünt mivel. VII.
 Sirjába hull *bűn* és kevélység. LV.
 Hadd sirjon ma a bús *enyészet*,
 Diadalt ül rajta az *élet*. Husvétí én.
 Az égre néz *tekintetünk*. Husvétí én.
 Ha érted esd a tört *remény*. Pünköszi én.

Az egyházi ének komolyságához nem illik a személynevek általánosításában rejlő célzás, mint:

Ha lenne (értsd: volna) még köztünk *Tamás*.
 [Husv. én.]

Rossz hangzatúak e következők:

Imádom *szent neved betelve félelemmel*
Es dicséretedet egygé teszem éltemmel.
 [68. dics.]

Most már ha az út itt kemény. Husv. én.
De mi minket itt lenn is éltet. Husv. én.

A trochaeusok közé jambusok keveredtek a 82. lapon olvasható Estveli énekben:

3. v. Az intsen, a ki most az éjet
 Gondjával átvirrasztja veled . . .

4. v. A ki fáradt Istenben bízva
 Az éjjelét is ő rá bizza.

A nyelvújítóknak néhány agyonkurtított szava, mint *ima*, *segély*, *menhely* több helyen botránkoztat. Egyiket sem érdemes dédelgetni, mert a nép előtt maig is vagy homályos értelműek, vagy érthetetlenek. Hozzá még a *segély* a közhasználatban annyira prózai jelentésűvé fejlődött, hogy a költői nyelvnek épen nem válik diszére.

Egyébiránt értelmetlenségre vagy homályos beszédre ritkán akadunk. Feltűnök a következő helyek:

Isten beszédét add nekünk, *Uram* . . . XII.
 Látja az Isten, mint *fajúl* a nép. XIV.
Zug az enyészet és *létünk világa*
 Egy pillanatra semmiségbe tünt. CIII.

Ezekhez foghatjuk még a 15. dicséret egyik szavának meghamisítását:

A bíró bár *beismeri*,
 Hogy ő vétkét nem látja . . .

Itt a *beismer* épen nincs helyén.

Nem hallgathatom el, hogy elég sűrűen fordulnak elő pótlékszavak is: egy-egy *hát*, *már*, *ah*, vagy *ó* s effélék oly helyeken, hol semmi szükség rájuk. (IV. X. LV. CIX. CXIII.)

Általában arról győződünk meg, hogy e VI. füzetben sok ének a magyarosságnak híjával van, többnek pedig a mértéke barbár, de találunk szép számmal olyanokat is, melyek semmi tekintetben sem eshetnek kifogás alá.

Kulcsár Endre.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Az ev. ref. egyetemes konvent folyó évi rendes ülését főtiszteletű Kun Bertalan püspök és nagyméltóságú Tisza Kálmán egyházkerületi főgondnok urak, mint az egyetemes konvent elnökei, április hó 24-re szándékoznak összehívni. A konventre terjesztendő ügyiratok haladéktalanul beküldendőek főt. Kun Bertalan püspök, lelkészi elnök úrhoz Miskolcra,

— Gyülekezeteink köréből. *Egyházi bál Margittán*. A margittai ev. ref. egyháznak jó előre hirdettet s város- és vidékszerre nagyfokú érdeklődéssel várt bálja folyó hó 4-én ment végbe a városi és vidéki közönség szinte páratlan részvétele mellett s valóban fényes sikerrel. A százados múltra visszatekintő, hírneves debreceni főiskolai énekkarnak 13 lelkes, derék tagja s az akadémiai ifjúságnak két kiváló jeles szavalója: Szombathy István 4 th. és Boross Lajos 4. jh. rándultak ki ez alkalommal Margittára. Délelőtt a főiskola szelleméhez és hagyományaihoz híven a templomi istentiszteletnél működtek közre a kántus tagjai, egyházi beszéd előtt és után adván elő egy-egy templomi énekszámot. A templomot színültig megtöltő gyülekezet áhitatos csöndben, buzgóságra hevülve hallgatta a szívet megindító, a lelket Istenhez emelő gyönyörű összhangzatos dallamokat. Estére a vendéglőnek izlésesen feldíszített nagyterme szorongásig megtelt érdeklődő közönséggel, mely feszült figyelemmel, kitörő tetszésnyilvánításokkal kísérte az énekkarnak ifjúi tüzével, pompás gyakorlottsággal s bravourral előadott dalszámait, kivált az itt még soha fel nem zendült örökszepségű Csokonai-dalokat, továbbá a művészi színvonalon álló, remekül előadott s általános nagy hatást elért komoly- és vigjellegű szavالاتokat. A reggelig tartó táncvigalom a fesztelen, derült vidámságnak, a minden ízében jól sikerült, nemes mulatságnak képét mutatta. A máskülönben meglehetősen széthúzó társadalom e szép estélyen összetá alkózott, teljes számban megjelent az intelligens úri rend is és a polgári rend is, eltűnt közöttük minden különbözőség, mindenki a gyönyörűen sikerült estélynek, a megelégedésnek, az általános örvendezésnek és derült hangulatnak fölemelő hatása alatt állott. Ez a nap valóban a társadalmi egybeolvadásnak, a nemes értelemben vett demokratiának diadalmnapja volt. S legfőbb mértékben köszönhető ez a mi derék debreceni kollégiumi ifjúságunknak. Ők lelkes, önzetlen fáradozásukkal, buzgó törekvésükkel, önértetes s hírnevűkhöz mindenképen méltó viselkedésükkel úgy az ősi kollégiumnak, mint önmaguknak dicsőséget, büszke nevet szereztek; sokáig felejthetetlen, kedves emlékű estét s nemes szórakozást nyújtottak a margittai közönségnek, mely szeretettel fogadta, buzditásúl teljes megelégedésével jutalmazta s elhalmozta őket rokonszenvének, nagyrabecsülésének s előzékenységének sok jeleivel. A fényes erkölcsi sikernek megfelelő az anyagi siker is, messze túlhaladván az előző éveket: a tiszta jövedelem 340 koronát juttat a margittai ref. egyháznak iskolai céljaira.

—h—s.

— A debreceni református kollégium történetét a napokban küldte be az akad. igazgató a polgármesteri hivatalhoz, honnan érkezett a megbízás, hogy Debrecen város legujabb Monographiájába irassék meg az „Ev. ref. főiskola” szakaszba. A legnagyobb részt „A kollégium története” hat heti tartós munka után megírta Balogh Ferenc hittanár és kollégiumi levéltárnoka; írva 51 lap ivrét; a terjedelem adva volt, így bővebb nem lehetett. E rész tartalma: I. A reform. kollégium eredete és fejlődése (350 éven át). II. A kollégium épülete és gyűjteményei; a három, négyszeres újrapépítés stb. A könyvtár rövid története, a kollégium levéltárának főbb állománya itt van először ismertetve; a gyűjtemények, fűvészkert, rajz, kórház stb. III. A főiskola igazgatása, kormányzása (törvényei). IV. A theologia akadémia története, tanárok sorozata kivált a 18. és 19. században. V. A jogakadémia száz éves története, tanárainak sorozata, szintén tömören. VI. A

bölcsészeti szak s a legújabb mozgalom eredménye. Miután tér adva nem volt, sem megbízás, elmaradt az elevenítő hatású „diákok története“, mely a kollégium történetének igen érdekes része, pedig erre is meglehetősen anyagkészlet van. — Továbbá készen van és beküldetett a *debreceni tanítóképző intézet* története, Kovács Lajos igazgató tanár tollából, a kiszabott keretben, 13 lap. A 3-ik rész a *gymnasium története* Sinka Sándor igazgató által. Mit fognak ezekből közre adni, az a budapesti szerkesztőség — hová felküldetik — dolga leendő. Kívánatos volna, hogy mind a 3 rész teljes szövegében bocsáttatnék az olvasó világ elé, miután e százados főiskoláról, jelen napig szövege, ily tömör leírás eddigelé irodalmunkban nincs. Kíváncsi vagyok, hogy jogakadémiaink történeti vázlata — most készül száz éves fennállása ünnepéhez — egészében adatnék, mert éppen alkalomszerű s bővebb története megírásához némi útmutatóul fog szolgálni. Ugyancsak Balogh Ferenc, főiskolánk nagyérdemű levéltárnoka most gyűjti adatait egy új szakaszhoz, mely a ref. kollégium történetének fényes részét képezendő „az alapítók és jöltevők története“, a szeretet megnyilatkozása lapjait foglalja az magában. Az igazgatótanács bizta meg ezzel, de ez nem rövid időbe kerül, miután már eddig 500-at halad a jöltevők fényes sorozata, melyből csak 137 ismeretes az iskolai értesítőkből; több mint 5000 ív irat átkutatása szükséges az előmunkához. Ez a kerület és konvent elé menend, mihelyt készen lehet. Itt lesz látható mennyi nemes szív dobogása tartotta fenn életét e főiskolának s mint jöltek segélyére a nagy lelkek a polgári körtől a fejedelmi trónig, valahányszor a lét kérdése függött kockán s mentették meg azt a lehangolástól. Ez fogja mutatni az autonomikus erők bámulatos működését és áldott hatását. A múlt nagy áldozatainak szemlélése ad erőt a jelennek a jövő építéséhez.

— A **tiszántúli ev. ref. középisk. tanáregyesület köréből.** Az ev. ref. tanáregyesületet az idén a *mezőtúri ev. ref. egyház* hívta meg magyar vendégszeretettel, hogy kebelében tartsa rendes közgyűlését. Az egyesület központi választmánya e hó 11-én tartott gyűlésén közönnettel elfogadván a szíves meghívást, a közgyűlés idejéül *f. évi április hó 18. és 19-ik napját* tűzte ki, s nagyjában a programot is összeállította. Különösen kívánatosnak tartja, hogy egy mezőtúri tanár az ottani *főgym. nagynevű, kegyes alapítóiról* tartson felolvasást. Ez helyettesítene a régebben szokásban volt iskolai történetek feldolgozását és előadását s ez támasztana a helyi közönség körében is szélesebb körű érdeklődést és jótékony hatást. Hisszük, hogy e szép feladat a mindenütt, legközelebb Mezőtúron is akad érdemes vállalkozó. A gymnasiumok történetei a millenniumra mind megírtak, azokkal tehát foglalkozni jóideig nem lehet. A közgyűlés egyik tárgya lesz *Sinka Sándor* alelnök emlékbeszéde *Gergely Károly* felett, ki az egyesület egyik lelkes megalapítója, első jegyzője s haláláig búgó tagja volt. Egyéb aktuális és közérdekű felolvasások tartására az elnökség szokás szerint fölhívta a tagtársakat azon óhajással, hogy jó volna, ha valaki valamely új taneszköz bemutatásával is növelné a közgyűlés iránti érdeklődést. A gyűlés első napján délután a központi választmány a *vallástanárok külön szakértekezetét tervezi* s ez alkalomra gondoskodni fog aktuális vitakérdésekről. Ma, a konventi tanterv revíziója előtt ugyanis sok dolog van felszínre, amelyről érdemes lesz eszmét cserélni. Örvendetes tudomásul vette a központi választmány a

kolozsvári tanári körnek a *felekezeti tanárok vasúti kedvezménye* tárgyában tett és sikerrel biztató lépését. A maga részéről is szorgalmazni fogja, illetékes tényezők útján a vasúti kedvezményt, hogy valahára már megszűnjék a felekezeti tanárokról nézve a mostani Hegedüs miniszter által is anomáliának nevezett helyzet. Színtén örvendve fogadta a választmány, hogy legújabbban *Benkó Imre* n.-kőrösi, *Zombori Andor* sárospataki, *Sáfrány Lajos* debreceni, *Majthényi Endre* és *Bagothay Sámuel* szatmári tanárok léptek az egyesület tagjai közé. A mezőtúri közgyűlésre az elnökség mérsékelt vasúti jegyekről gondoskodni fog.

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** folyó évi február 18-án délelőtt 11 órakor a ref. főgymnasium könyvtártermében (Lónyay-utca 4. szám, II. emelet) igazgatóválasztmányi ülést tart. Tárgyak: Jelentés az 1899. évi kiadványokról. Jelentés az 1899. évi számadások megvizsgálásáról. Jelentés az utolsó közgyűlés határozatainak végrehajtásáról. Az 1900. évi kiadványok: Monografiák, Koszorú. Indítvány könyvkiadóvállalat megindítása iránt. Az 1900. évi pozsonyi nagygyűlés előkészítése. Esetleges indítványok. Választmányi ülés előtt 10 órakor a pénzügyi bizottság tart ülést számadások megvizsgálása és a költségvetés elkészítése végett.

— **Halálozások.** *Brassai Károly* hajdu-nánási gymnasiumi tanár kartársunkat súlyos csapás érte ifjú nejeének *Borbáth Lujsá* nak, életének 25-ik, boldog házasságának 10-ik évében f. hó 14-én történt váratlan elhunytával. Legyen áldott a szerető hűséges hitves és édes anya emlékezete, a lesújtott férj sötét bánatára pedig szálljon enyhület a vigasztalás kiapadhatlan örök kútfejétől. — *Vadas Gyula* csermői lelkésznek, lapunk régi munkatársának ipa *felbári Sánka Lajos*, a világi járás nyug. főszolgabírája s a Ferenc József-lovagrend tulajdonosa, f. hó 9-én, életének 83-ik évében, végelgyengülésben szintén elhunyt. Baráti részvétellel osztakozunk a gyászoló család fájdalmában.

— **605,970 koronát** fizetett a triesti általános biztosító társaság (Assicurazioni Generali) a Sopron-Iváni kastély leégett lakberendezési tárgyaiért. Ily óriási összeget hazánkban egy lakásban lévő butorokért még nem fizettek. Az a körülmény, hogy még egy várszerű kastélyban is lehetséges egy ilyen óriási tüzeset, legjobban bizonyítja azt, hogy mily fontos mindenkire, hogy lakás berendezését tűzkár ellen biztosítsa, különösen akkor, midőn a Generálnál az ily biztosításért fizetendő díj oly szerfelett olcsó. Minden bővebb felvilágosítással szívesen szolgál a triesti általános biztosító társaság debreceni főügynöksége a Közgazdasági Bank.

Szerkesztői üzenet.

S. L. Krassó. Az egyházi zene-congressussal foglalkozó s köszönettel fogadott cikkét jelen számunkba, sajnálatunkra, már nem illeszthettük be. A jövő számban jönni fog. Becses ígérteit nyilvántartjuk.

TARTALOM-JEGYZÉK: Igaz beszéd. Eröss Lajos. — Az Énekes könyv. Bary Sándor. — Tanügy: A reformiskolák és a németországi középiskolák reformtörekvése a német philologusok és tanfériak nagygyűlésein. Sinka Sándor. — Közéletünk: Quid juris? Szerk. — A debreceni ev. ref. főiskola 1899–1900. évi költségvetése. Vass Mihály. — Könyvismeret: Énekügyi előmunkálataink. Kulcsár Endre. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályásat**a fancsikai lelkéssi állásra,**

melynek évi javadalma lakáson kívül, közalapi és állami kiegészítéssel 1200 korona.

A fancsikai és sárvári állami iskolában teljesítendő vallás-oktatásért külön díjazásban részesül.

A pályázati kérvények f. évi március 15-ig minősítvénynyel és szolgálati bizonyítványnyal felszerelve Csernák István espereshez Tamás-Váraljára (Ugocsa m. u. p. Komlós-Sellőn) küldendők.

Debrecen, 1900. évi febr. 10.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat

a nevetlenfalui, akli és batári körlelkéssi állásra, melynek évi javadalma lakáson kívül, közalapi és állami kiegészítéssel 1200 korona.

A körlelkész Nevetlenfaluban 10—12 gyermeket tanít. Vasárnaponként Nevetlenfaluban és Akliban felváltva templomi szolgálatokat végez. A batáriak Nevetlenfaluba járnak templomba.

A pályázati kérvények f. évi március 15-ig minősítvénynyel és szolgálati bizonyítványnyal felszerelve Csernák István espereshez Tamás-

Váraljára (Ugocsa m. u. p. Komlós-Sellőn) küldendők.

Debrecen, 1900. febr. 10.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat.

A **beregszási** ev. ref. **egyhástanács** pályázatot hirdet a segédlelkéssi s hitoktatói állásra. Fizetése az egyháztól: 1. Kézpénz földműnkaváltás s faárban 796 korona. 2. Búza természetben 12 és fél hectoliter. 3. A várostól 330 liter bor, vagy ennek ára, literenként 50 fillért számítva. 4. Az iparostanulók tanításáért 80 korona. 5. Egy szobából álló lakás, az iskolai épületben.

Kötelességei: A lelkész akadályoztatása esetén a lelkéssi teendők végzése. Hitoktatás terv szerint: az állami elemi iskolában heti 10 órán; az áll. főgymnásiumban heti 6 órán; az áll. polg. leányiskolában heti 4 órán; az iparos tanulóknál heti 1 órán.

Pályázni kívánók okmányokkal felszerelt kérvényeket f. é. március 1-ig a lelkéssi hivatalhoz adják be.

Az állomás azonnal elfoglalandó.

Beregszász, 1900. febr. 6-án.

Álmásy Sándor,
egyh. jegyző.

2—2

Kallós Tivadar,
ev. ref. lelkész.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.